

**Hoogeveen, 7 Plangebieden
Gemeente Hoogeveen (Dr.)**

Een Archeologisch Bureauonderzoek

Steekproefrapport 2008-12/05

*Hoogeveen, 7 Plangebieden,
Gemeente Hoogeveen (Dr.)
Een Archeologisch Bureauonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
Gemeente Hoogeveen

Steekproefrapport 2008-12/05
ISSN 1871-269X
auteurs: C. Tulp (senior archeoloog)
authorisatie: dr. J. Jelsma (senior archeoloog)

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.1.

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef b.v., tenzij anders vermeld.

© De Steekproef b.v., Zuidhorn, maart 2009

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef b.v. aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef b.v.
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
• 1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01).....	1
• 1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02).....	1
• 1.3 Administratieve gegevens.....	8
2. Bureauonderzoek.....	10
• 2.1 Bronnen.....	10
• 2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04).....	11
• 2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04).....	17
• 2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03).....	22
• 2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05).....	30
• 2.5.1 Plangebied 1 Hoogeveen – Stationsgebied.....	30
• 2.5.2 Plangebied 2 Hoogeveen – Erflanden.....	31
• 2.5.3 Plangebied 3 Nieuwlande.....	31
• 2.5.4 Plangebied 4 Zuideropgaande.....	32
• 2.5.5 Plangebied 5 Hollandscheveld.....	32
• 2.5.6 Plangebied 6 Elim.....	32
• 2.5.7 Plangebied 7 Dalerend.....	33
3. Conclusies en advies.....	34
• 3.1 Plangebied 1 Hoogeveen – Stationsgebied.....	35
• 3.2 Plangebied 2 Hoogeveen – Erflanden.....	35
• 3.3 Plangebied 3 Nieuwlande.....	35
• 3.4 Plangebied 4 Zuideropgaande.....	36
• 3.5 Plangebied 5 Hollandscheveld.....	36
• 3.6 Plangebied 6 Elim.....	36
• 3.7 Plangebied 7 Dalerend.....	36

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: Kaarten per plangebied met de bekende en verwachte archeologische waarden

Samenvatting

In verband met de herziening van het bestemmingsplan van de plangebieden *1 Hoogeveen – Stationsgebied*, *2 Hoogeveen – Erflanden*, *3 Nieuwlande*, *4 Zuideropgaande*, *5 Hollandscheveld*, *6 Elim* en *7 Dalerend* heeft een archeologisch bureauonderzoek plaatsgevonden in de gemeente Hoogeveen (provincie Drenthe; zie Figuren 1 & 2). Doel van het onderzoek is het verzamelen van kennis teneinde een uitspraak te doen over eventuele aanwezigheid van archeologische waarden in deze gebieden. Indien een redelijke kans bestaat op dergelijke waarden, kan worden geadviseerd om een veldonderzoek te doen voordat eventuele graafwerkzaamheden plaatsvinden.

Bij het bureauonderzoek zijn bronnen geraadpleegd op het gebied van fysische geografie, archeologie en historische geografie.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat in deze regio in ieder geval bewoning mogelijk was in het mesolithicum (zie Appendix I voor de dateringen). De meeste archeologische waarnemingen in en rond de plangebieden stammen ook uit deze periode. Waarnemingen uit andere perioden zijn schaarser en alleen bekend rond *1 Hoogeveen – Stationsgebied* en *2 Hoogeveen – Erflanden*. Het gaat hierbij om waarnemingen uit de bronstijd / ijzertijd en romeinse tijd. Voor plangebied *2 Hoogeveen – Erflanden* gaat het daarnaast ook om waarnemingen uit het paleolithicum en de middeleeuwen.

Waarschijnlijk was het grootste deel van deze omgeving vanwege het aanwezige veen minder aantrekkelijk voor bewoning in latere perioden, totdat in de 17^e eeuw het gebied ontgonnen werd.

Het advies luidt dat alle plangebieden nader archeologisch onderzocht dienen te worden door middel van een inventariserend archeologisch veldonderzoek middels grondboringen. Voor plangebied *1 Hoogeveen - Stationsgebied* geldt dit alleen voor de percelen die ten zuiden grenzen aan het Oude Diep (zie Figuur 19). De overige plangebieden adviseren wij voor de gehele terreinen een inventariserend archeologisch veldonderzoek (grondboringen) op basis van de bodemtypen, de hoogteligging en de vondstmeldingen in de omgeving. Waarschijnlijk zijn delen van de plangebieden door recente bodemingrepen verstoord, doch dit zal moeten worden vastgesteld door middel van een booronderzoek. Binnen enkele plangebieden zijn reeds delen archeologisch onderzocht (zie Figuur 19). Over het algemeen hoeft hier geen verder archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01)

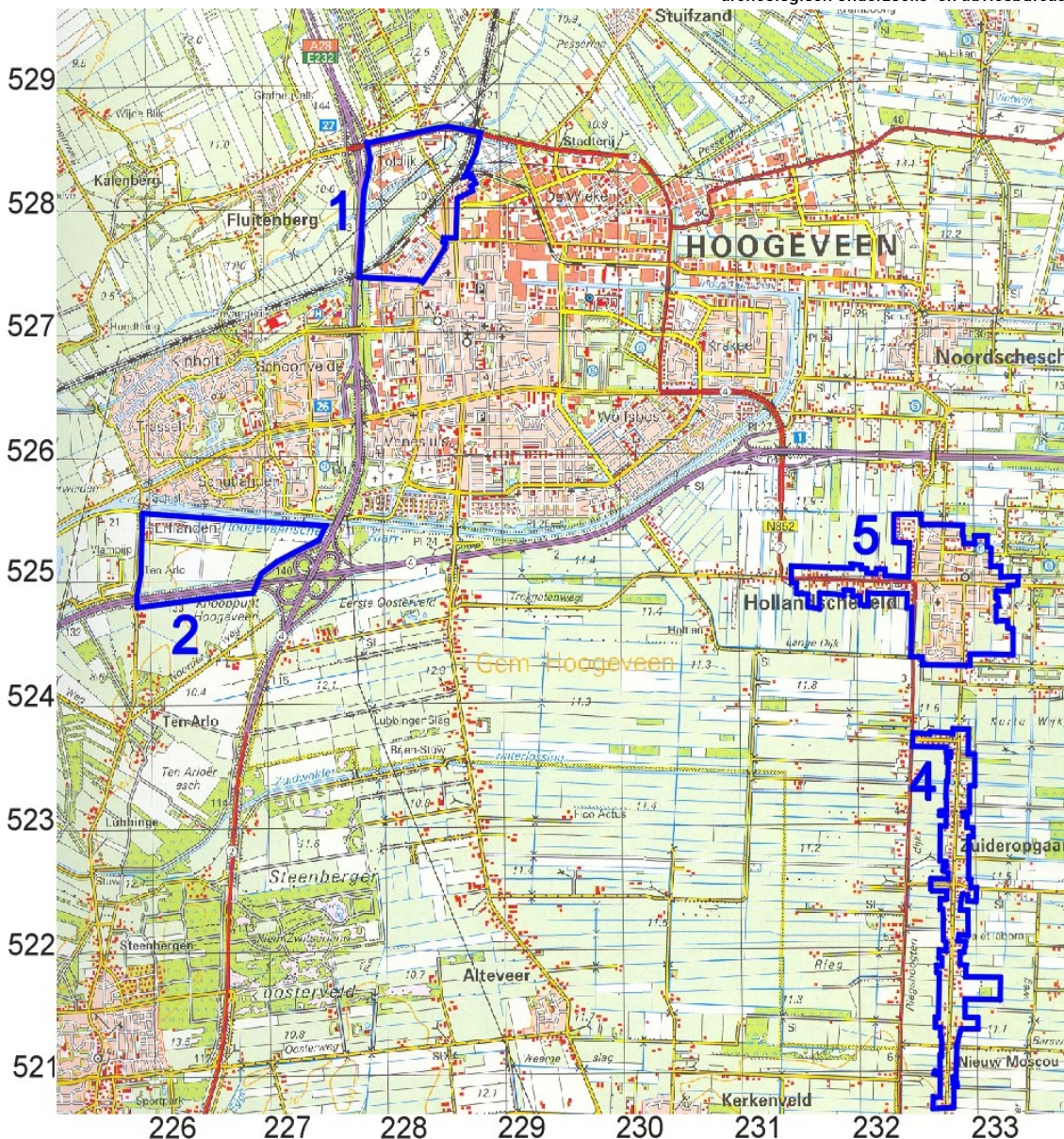
In opdracht van de gemeente Hoogeveen, vertegenwoordigd door dhr. H. van der Velde, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor zeven plangebieden in de gemeente Hoogeveen (Drenthe). Deze plangebieden zijn de volgende: binnen de bebouwde kom van Hoogeveen *1 Hoogeveen – Stationsgebied* en *2 Hoogeveen – Erflanden*; en rond Hoogeveen de dorpen *3 Nieuwlande*, *4 Zuideropgaande*, *5 Hollandscheveld*, *6 Elim* en *7 Dalerend* (zie Figuren 1 & 2). De aanleiding voor het onderzoek is de geplande herziening van het bestemmingsplan voor deze terreinen. Het is ten tijde van dit bureauonderzoek nog onduidelijk of er werkzaamheden in de betreffende plangebieden zullen worden uitgevoerd waarbij eventueel aanwezige archeologische grondsporen verstoord zullen worden. De aard van de werkzaamheden en de verstoringsdiepten zijn eveneens nog onbekend. De bij het bureauonderzoek verzamelde gegevens vormen een onderdeel van de informatie die gebruikt zal worden bij de herziening van het bestemmingsplan.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van de gebieden aan de hand van beschikbare fysisch-geografische, historisch-geografische en archeologische informatie.

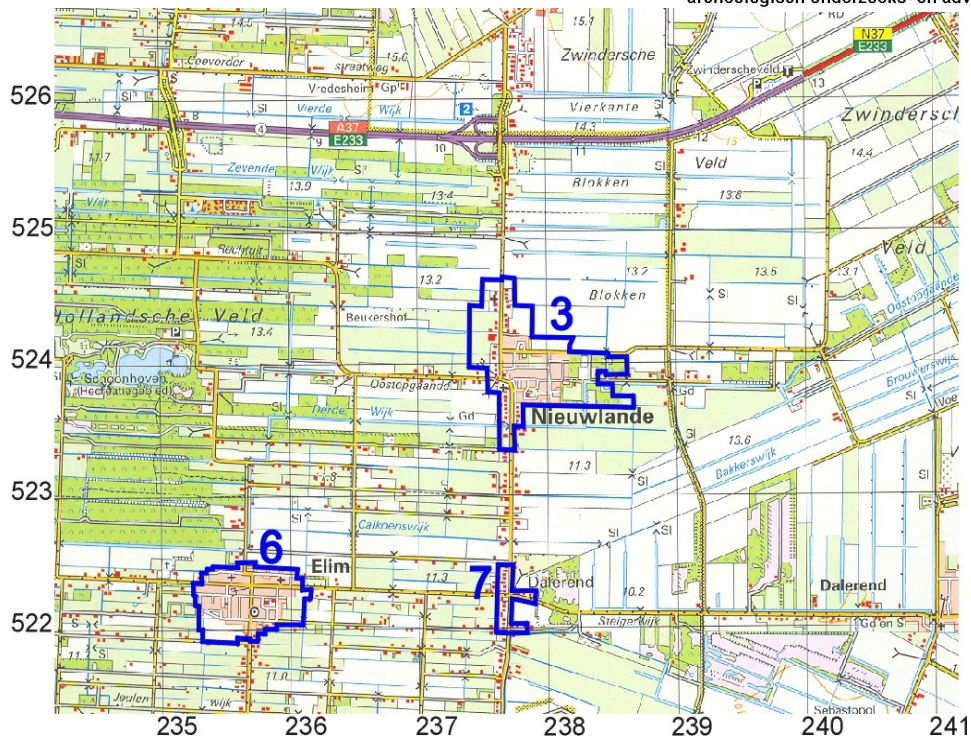
1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02)

In dit bureauonderzoek worden zeven plangebieden behandeld. Het betreft gebieden in de gemeente Hoogeveen (Drenthe), waarvan twee gebieden binnen de bebouwde kom van Hoogeveen gelegen zijn. De overige vijf plangebieden betreffen dorpen in de gemeente.

Plangebied *1 Hoogeveen – Stationsgebied* bevindt zich in het uiterste noordwesten van Hoogeveen en wordt in het westen begrensd door de Rijksweg A28 (zie ook Figuur 3). De N852 die ten noorden van Hoogeveen loopt, vormt de noordelijke begrenzing van het ongeveer honderd hectare grote gebied. Het gebied wordt van zuidwest naar noordoost doorsneden door de spoorlijn Zwolle-Groningen. Ten zuidoosten van de spoorlijn begint de bebouwde kom van Hoogeveen. De westelijke begrenzing van het plangebied wordt gevormd door de Voltastraat. De zuidwestelijke grens is de Limburg Stirumstraat die noordelijk overgaat in de Pesserstraat en de Toldijk, die het gebied van zuid naar noord doorsnijden. De zuidelijke begrenzing van het plangebied is de Blankenslaan-West. Ten noordwesten van de spoorlijn ligt een zone met percelen grasland, van een bedrijventerrein gescheiden door het Oude Diep.

Figuur 1: Hoogeveen, 7 Plangebieden: overzicht van de ligging van de plangebieden, deel 1. De plangebieden zijn met een blauwe lijn en een cijfer aangegeven. De gebieden zijn als volgt genummerd: 1 Hoogeveen – Stationsgebied; 2 Hoogeveen – Erflanden; 4 Zuideropgaande; 5 Hollandscheveld. [Naar: ANWB 2004. Topografische Atlas Drenthe 1:25.000. ANWB bv, Den Haag. Een vierkant is een vierkante kilometer.]

Figuur 2: Hoogeveen, 7 Plangebieden: overzicht van de ligging van de plangebieden, deel 2. De plangebieden zijn met een blauwe lijn en een cijfer aangegeven. De resterende drie plangebieden zijn als volgt genummerd: 3 Nieuwlande; 6 Elim; 7 Dalerend. [Naar: ANWB 2004. Topografische Atlas Drenthe 1:25.000. ANWB bv, Den Haag. Een vierkant is een vierkante kilometer.]

Figuur 3: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 1 Hoogeveen – Stationsgebied. De begrenzing is met een rode lijn aangegeven. [Naar: Google Earth.]

Gebied 2 *Hoogeveen – Erflanden* vormt de zuidwestelijke rand van het stedelijke gebied van Hoogeveen, ten noordwesten van het klaverblad van de Rijksweg A28. De A28 vormt tevens de oostelijke en zuidelijke begrenzing van het plangebied. De noordelijke grens wordt gevormd door de Hoogeveense Vaart, terwijl het westen wordt begrensd door de Hoogeveenseweg. Het circa 80 hectare grote plangebied is in het westen bijna geheel bebouwd. In het oosten en midden – van elkaar gescheiden door enkele graspercelen – zijn ook huizen gebouwd (zie ook Figuur 4; de wijken in het oosten en midden zijn hier nog in aanleg).

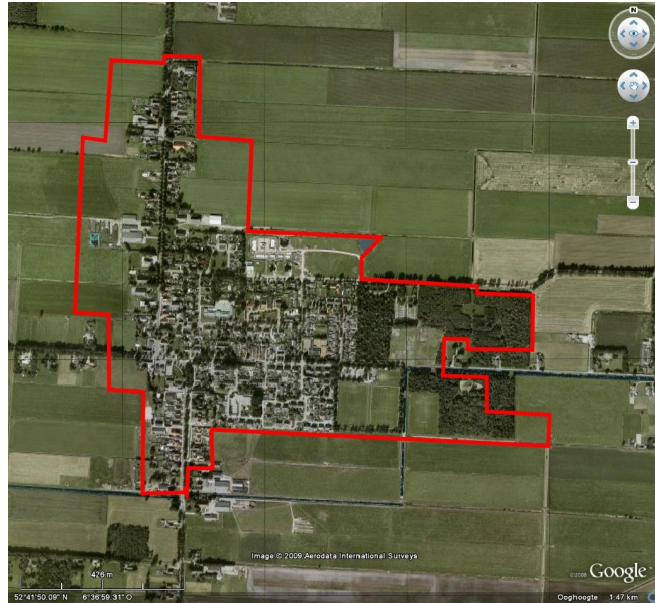

Figuur 4: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden*. De rode lijn vormt de begrenzing van het plangebied. [Naar: Google Earth.]

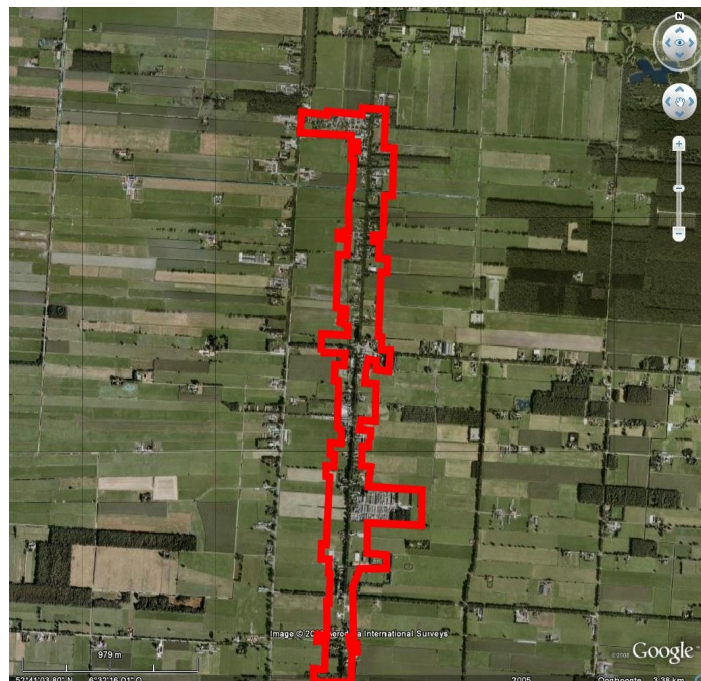
De overige plangebieden zijn de dorpen 3 *Nieuwlande*, 4 *Zuideropgaande*, 5 *Hollandscheveld*, 6 *Elim* en 7 *Dalerend*, die alle ten (zuid)oosten van Hoogeveen zijn gelegen. De plangebieden beslaan (vrijwel) de gehele dorpen.

Plangebied 3 *Nieuwlande* ligt ongeveer een kilometer ten zuiden van de Rijksweg A37. Het dorp wordt van oost naar west doorsneden door de weg Oostopgaande. Van noord naar zuid loopt de Johannes Poststraat die bij de Oostopgaande overgaat in de Brugstraat. De begrenzing van het circa 60 hectare grote plangebied omsluit over het algemeen de bebouwing van het dorp. In het noordoosten zijn enkele graspercelen en eveneens omsluit het gebied delen van graspercelen ten westen van de bebouwing aan de Johannes Poststraat. In het zuidoosten van het plangebied is een sportterrein gelegen bij

enkele percelen met bebossing. Op het weiland bij het kleine water in het noordoosten van het gebied is tegenwoordig een wijk aangelegd (op Figuur 5 nog als weiland weergegeven).

Figuur 5: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 3 *Nieuwlande*. De begrenzing is aangeduid met een rode lijn. [Naar: Google Earth.]

Figuur 6: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 4 *Zuideropgaande*. De begrenzing is met een rode lijn aangegeven. [Naar: Google Earth.]

Het langgerekte plangebied 4 *Zuideropgaande* ligt ten zuidoosten van Hoogeveen. Het onderzoeksgebied heeft een omvang van circa 56 hectare en strekt zich uit van het Jufferspad in het noorden tot nog onder de Barsweg in het zuiden. Het gebied is grotendeels bebouwd en bevat tevens delen van graspercelen (zie Figuur 6).

Plangebied 5 *Hollandscheveld* ligt ten noorden van plangebied *Zuideropgaande* en heeft een grootte van circa 86 hectare. Het terrein wordt van oost naar west doorsneden door de weg Rechttuit. Deze weg gaat naar het westen toe over in Het Hoekje en de bebouwing langs deze weg vormt het westelijke dunne deel van het plangebied (zie Figuur 7). De zuidoostelijke begrenzing wordt gevormd door de weg 2^e Zandwijkje, terwijl de zuidwestelijke grens de Riegshoogtendijk is, die van zuid naar noord door het plangebied loopt. In het noordoosten wordt het terrein begrensd door de wijk rond de Thijs Thalenstraat. Het plangebied is grotendeels bebouwd met enkele graspercelen in het zuidoosten.

Figuur 7: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 5 *Hollandscheveld*. De rode lijn vormt de begrenzing van het plangebied. [Naar: Google Earth.]

Figuur 8: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 6 *Elim*. De begrenzing is met een rode lijn aangegeven. [Naar: Google Earth.]

Het dorp Elim, dat plangebied 6 *Elim* vormt, bevindt zich tussen Zuideropgaande in het westen en Dalerend in het oosten (zie Figuur 8). De dorpen worden met elkaar verbonden door de Carstensdijk die het plangebied van west naar oost doorsnijdt en richting Dalerend overgaat in de Perebomenweg. De begrenzing van het circa 28 hectare grote plangebied volgt over het algemeen de bebouwing, met in het zuidwesten een grasperceel (ten zuiden van de straat Het Hoosvat). De noordelijke begrenzing wordt gevormd door de bebouwing aan de Prieswijk, terwijl de zuidoostelijke grens de Lange Wijk is.

Plangebied 7 *Dalerend* ligt ten oosten van Elim en ten zuiden van Nieuwlande. Het onderzoeksgebied bestaat voornamelijk uit de bebouwing aan weerszijden van de Brugstraat die van noord naar zuid loopt (zie Figuur 9). De Pereboomweg doorsnijdt het plangebied van west naar oost en gaat in oostelijke richting over in de Steigerwijk. De oostelijke begrenzing wordt gevormd door de bebouwing aan deze weg. De zuidoostelijke grens is een deel van de bebouwing aan de Lange Wijk. De omvang van dit plangebied is circa 7 hectare.

Figuur 9: Hoogeveen, 7 Plangebieden: luchtfoto van plangebied 7 *Dalerend*. De begrenzing is met een rode lijn ingetekend. [Naar: Google Earth.]

1.3 Administratieve gegevens

Hieronder worden de administratieve gegevens van de zeven plangebieden genoemd. In Tabel 1 staan de gegevens die voor alle onderzoekslocaties gelden. In Tabel 2 zijn de specifieke gegevens per plangebied weergegeven.

Tabel 1: Hoogeveen, 7 Plangebieden: administratieve gegevens.

provincie:	Drenthe
gemeente:	Hoogeveen
bevoegd gezag:	Gemeente Hoogeveen
adviseur namens bevoegd gezag:	Drents Plateau
opdrachtgever:	Gemeente Hoogeveen
ISSN-nummer	1871-269X
Steekproef-nummer	2008-12/05
beheer documentatie:	De Steekproef bv., de Rijksdienst voor Archeologie Cultuurlandschap en Monumenten (RACM), de provincie Drenthe, de Gemeente Hoogeveen en het E-depot

Tabel 2: Hoogeveen, 7 Plangebieden: specifieke administratieve gegevens per plangebied.

Plangebied:	Gegevens:	
<i>1 Hoogeveen - Stationsgebied</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Hoogeveen Stationsgebied 17C ca. 90 ha ca. 10,0m boven NAP 32665 NW 227,880 / 528,495 ZW 227,790 / 527,460 NO 228,805 / 528,590 ZO 228,350 / 525,420
<i>2 Hoogeveen - Erflanden</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Hoogeveen Erflanden 22A ca. 80 ha ca. 10,0m boven NAP 32662 NW 225,930 / 525,565 ZW 225,860 / 524,835 NO 227,530 / 525,460 ZO 226,910 / 524,950
<i>3 Nieuwlande</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Nieuwlande Nieuwlande 22B ca. 65 ha ca. 12,5m boven NAP 32664 NW 237,575 / 524,630 ZW 237,590 / 523,530 NO 238,605 / 524,075 ZO 238,665 / 523,675
<i>4 Zuideropgaande</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Zuideropgaande Zuideropgaande 22B ca. 90 ha ca. 10,3-11,6m boven NAP 32676 NW 232,570 / 523,760 ZW 232,555 / 520,635 NO 233,000 / 523,760 ZO 232,855 / 520,615
<i>5 Hollandscheveld</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Hollandscheveld Hollandscheveld 17D ca. 100 ha ca. 12,0-12,3m boven NAP 32668 NW 232,330 / 525,515 Z 232,885 / 524,285 O 233,385 / 524,945 W 231,427 / 524,990
<i>6 Elim</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Elim Elim 22B ca. 42 ha ca. 11,1 – 11,3m boven NAP 32671 NW 235,330 / 522,475 ZW 235,315 / 521,920 NO 236,055 / 522,455 ZO 236,090 / 522,065
<i>7 Dalerend</i>	Plaats: Toponiem: Kaartblad: Oppervlakte: Hoogte: CIS-code: RD-coördinaten plangebied:	Dalerend Dalerend 22B ca. 6 ha ca. 11,3 – 12,0m boven NAP 32670 NW 237,610 / 522,505 ZW 237,595 / 521,985 NO 237,695 / 522,510 ZO 237,805 / 521,985

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek is de bestaande relevante kennis verzameld. Daartoe zijn de in Tabel 3 weergegeven bronnen geraadpleegd. Aan de hand van het bureauonderzoek is een archeologisch verwachtingsmodel opgesteld.

Tabel 3: Hoogeveen, 7 Plangebieden: geraadpleegde bronnen en kaarten.

<p>Actuele Hoogtebestand Nederland (AHN)</p> <p>ANWB, 2002. <i>Topografische Atlas Nederland 1:50 000</i>. ANWB bv, Den Haag, p. 88, 89.</p> <p>Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM) [ARCHIS].</p> <p>http:// earth.google.com</p> <p>Indicatieve Kaart Archeologisch Waarden (IKAW).</p> <p>Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.1. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).</p> <p>Nijland, G., R.J. de Lange en J.C. Smittenberg 1982. <i>Milieukartering Drenthe 1974-1978. III Fysische Geografie. Bijlage II: Fysisch Geografische Kaart van Drenthe schaal 1:50 000</i>. Rapport Provinciale Planologische Dienst van Drenthe, Assen, Bijlage 2 Blad 5 Hoogeveen.</p> <p>Sanden, W.A.B. van der. 2005. Terug naar Fluitenberg - over een maliënkolder uit de ijzertijd. <i>Palaeohistoria</i> 45/46 (2003/2004), p.363-375.</p> <p>Schrijer, E., W. de Neef & A. Vissinga. 2008. <i>Fluitenberg, Begraafplaats Zevenberg. Gemeente Hoogeveen (Dr.). Steentijd- en ijzertijdbewoning in Fluitenberg. Deel 1: Het Inventariserende Onderzoek</i>. De Steekproef 2007-02/02, Zuidhorn.</p> <p>Schrijer, E. & W. de Neef. 2008. <i>Fluitenberg, Begraafplaats Zevenberg. Gemeente Hoogeveen (Dr.). Steentijd- en ijzertijdbewoning in Fluitenberg. Deel 2: De Opgraving en Archeologische Begeleiding</i>. De Steekproef. 2007-02/02, Zuidhorn.</p> <p>Stichting voor Bodemkartering, 1975. <i>Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50 000. Blad 22 en 23 Coevorden/Nieuw-Schoonbeek</i>. StiBoKa, Wageningen.</p> <p>Stichting voor Bodemkartering, 1978a. <i>Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50 000. Blad 17 en 18 Beilen/Roswinkel</i>. StiBoKa, Wageningen.</p> <p>Stichting voor Bodemkartering, 1978b. <i>Bodemkaart van Nederland 1:50 000. Blad 17 West Emmen</i>. StiBoKa, Wageningen.</p> <p>Stichting voor Bodemkartering, 1989. <i>Bodemkaart van Nederland 1:50 000. Blad 22 West Coevorden</i>. StiBoKa, Wageningen.</p> <p>Tulp, C. 2009. <i>Hoogeveen, Bebouwde Kom, Gemeente Hoogeveen (Dr.). Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek</i>. De Steekproef 2008-11/10, Zuidhorn.</p> <p>12 Provinciën. 2005. <i>Luchtfoto Atlas Drenthe 1:14 000</i>. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer, p. 145, 146, 162-164.</p> <p>12 Provinciën 2006/2007. <i>Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965</i>. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer, k. 90, 91.</p> <p>Uitgeverij Nieuwland, 2006. <i>Grote Historische Topografische Atlas ±1898-1928. Drenthe 1 : 25 000</i>. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg, k. 239, 256, 267.</p> <p>Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2001. <i>De Franse Kaarten van Drenthe en de Noordelijke Kust. 1811-1813</i>. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, k. 16, 17, 20 en 21.</p> <p>Versfelt, H.J. 2004. <i>Kaarten van Drenthe 1500 - 1900</i>. Heveskes Uitgevers, Groningen, k. 10 en 11.</p> <p>Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. <i>De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829</i>. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam, p. 43 en k. 55, 61 en 62.</p> <p>Vissinga, A. 2006. <i>Een Archeologisch Bureauonderzoek voor de Bebouwde Kom van Hoogeveen</i>. De Steekproef 2006-03/16, Zuidhorn.</p> <p>Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. <i>Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50 000</i>. Wolters-Noordhoff, Groningen, k. 94, 95 en 107.</p> <p>www.watwaswaar.nl</p>

2.2 Fysische geografie (KNA 3.1 LS04)

In vrijwel alle gebieden die in dit bureauonderzoek besproken worden, is sprake van een veengrond. Onder het veen kunnen dekzandkoppen aanwezig zijn waarop bewoningssporen of sporen van overige menselijke activiteiten uit de steentijd zijn te verwachten. Daar waar zich in het pleistocene zand een podzolbodem heeft ontwikkeld, is het hoogstwaarschijnlijk droog genoeg geweest voor menselijke bewoning in deze periode. Vanaf ongeveer 5000 v. Chr. breidde het veen zich sterk uit en was er in veel mindere mate sprake van bewoning in deze omgeving. Vanaf het neolithicum¹ nam de bewoning weer toe.

Voor de bronstijd tot en met de middeleeuwen geldt dat er weinig bewoningssporen te verwachten zijn voor het hele gebied, behalve mogelijk op de wat hoger gelegen zandkoppen. Dit gebied zal grotendeels te nat en te venig zijn geweest. Na circa 250-300 na Chr. werd de streek vochtiger en was er opnieuw sprake van veenvorming. Hierdoor nam de bevolking in het hele gebied af.

Vanaf de 17^e eeuw werden de veengronden systematisch ontveend en werd er turf gewonnen. In 1626 kreeg Jhr. Roelof van Echten concessie voor de ontvening van de hoogvenen. Als hoofdkanaal werd de benedenloop van het Oude Diep gekanaliseerd en doorgetrokken, waarbij in 1631 het latere Hoogeveen werd bereikt. Dit kanaal heette eerder de Echtener Stroom en sinds circa 1800 de Hoogeveensche Vaart. Vanuit Hoogeveen werden verschillende opgaandes (hoogddiepen) aangelegd vanuit deze vaart, waaronder plangebied 4 *Zuideropgaande*. Met dwarsverbindingen werd gezorgd voor een kortere vaarafstand. Plangebieden 3 *Nieuwlande* en 6 *Elim* zijn gesticht langs een dergelijke dwarsverbinding of dwarsgat (Bodemkaart 22, Toelichting, p. 31-39).

Rond Hoogeveen komen vrij veel veen- en moerige gronden voor die geen veenkoloniaal dek hebben (iV en iW), maar een zanddek (zV en zW).² Een zandpakket werd dan opgebracht, deels omdat er onvoldoende stalmest beschikbaar was om al het ontveende land in cultuur te brengen. Een andere reden is dat er meer grond ontveend werd dan dat er behoefte was aan cultuurgrond. Er waren in het ontveende gebied verder ook veel kleine gemengde bedrijfjes, waardoor er minder nadruk op de akkerbouw lag. Veel grond die niet in gebruik werd genomen voor akkerbouw werd bebost, waarbij gemiddeld 15 tot 20 cm zand werd opgebracht. Dit zanddek bleef op deze percelen intact omdat hier niet geploegd werd (Bodemkaart 22, Toelichting, p. 35-38, 41).

Eventuele bewoningssporen uit de oudere perioden kunnen zijn aangetast door de ontveningen. Dit is afhankelijk van de sterk variabele diepte

1 Voor de dateringen van de genoemde perioden wordt verwezen naar Appendix I.

2 Van het huidige onderzoeksgebied betreft dit de plangebieden 4 *Zuideropgaande* en 5 *Hollandscheveld*.

tot waarop ontveend is (Bodemkaart 22, Toelichting, p. 37). Door de lange aanwezigheid van het veen zullen de plangebieden voor een groot deel van de tijd onaantrekkelijk zijn geweest voor bewoning.

Hieronder worden de specifieke fysisch-geografische gegevens van de plangebieden afzonderlijk besproken aan de hand van hun classificatie op de bodemkaart, de geomorfologische kaart en de fysisch-geografische kaart.

1 Hoogeveen - Stationsgebied

De zuidoostelijke helft van dit terrein ligt binnen de bebouwde kom van Hoogeveen, welke door Stichting Bodemkartering (StiBoKa) niet gekarteerd is voor de bodemkaarten. De verwachting is dat de fysisch-geografische gegevens van dit niet gekarteerde gebied overeen zullen komen met die van het wel gekarteerde deel van dit plangebied.

Volgens de geomorfologische kaart ligt het terrein in een beekdal. In het noordwesten is het gebied relatief laaggelegen en bevat geen veen, terwijl dicht bij het Oude Diep wel veen in de bodem aanwezig is (classificatie geomorfologische kaart respectievelijk 2R5 en 1R4). Volgens de fysisch-geografische kaart is er sprake van een laagte met meer dan 40 cm veen en is er microreliëf in het gebied aanwezig (classificatie fysisch-geografische kaart F011; de 'F' staat voor fluviaal: beek- en veenafzettingen onder invloed van stromend water). In het uiterste noordwesten is er een 10 tot 40 cm dikke veenlaag aanwezig binnen 80 cm onder het maaiveld (F11o).

De bodem bestaat uit een vlierveengrond, met zand ondieper dan 120 cm onder het maaiveld. In de bodem heeft zich geen humuspodzol gevormd en het gebied is plaatselijk ijzerrijk (classificatie bodemkaart f_aVz). In het noordwesten bestaat de bodem uit een moerige eerdgrond met een moerige bovengrond op zand. Dit deel bevat leemlagen, waaronder verspoelde keileem. Deze leemlagen zijn tenminste 20 cm dik en beginnen tussen 40 en 120 cm onder het maaiveld (f_vWz_t). Het plangebied heeft grondwatertrap III: gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van 80-120 cm beneden maaiveld.

Op het Actuele Hoogtebestand Nederland (AHN; zie Figuur 10) is te zien dat dit plangebied laag ligt. Er zijn geen zandkoppen zichtbaar binnen de begrenzing van het terrein.

2 Hoogeveen – Erflanden

Het oostelijke deel van dit gebied ligt in een afgeveende vlakte met minder dan 40 cm restveen en grondmorene op 40 tot 120 cm onder het maaiveld (classificatie fysisch-geografische kaart Ov4go; 'O' staat voor organogeen: afzettingen en vormen ontstaan door veenvorming, veenafgraving en/of veenontginning). Het centrale deel van het terrein ligt op het uiteinde van een zuidelijker gelegen stuwwal met grondmorene en een 40 tot 120 cm dik

dekzandpakket (Sh1gn; 'S' staat voor stuwing: vormen ontstaan door landijs). Het gebied wordt naar het westen toe vlakker (Gv1n en Nv1; 'G' staat voor glaciaal: landijsafzettingen/grondmorene binnen 120 cm onder het maaiveld; 'N' betekent niveo-eolisch: dekzandafzettingen zonder grondmorene of premorenaal zand binnen 120 cm onder het maaiveld. Tevens is hier nog een dunne uitloper van het beekdal aanwezig (F11go). Geomorfologisch gezien vormt het gebied de overgang van een lage stuwwal in het midden en ten zuiden van het terrein naar vlakkere delen met grondmorene in het westen en oosten (respectievelijk 3K9 en 3L2a).

De bodem bestaat hier grotendeels uit een veldpodzolgrond. In het zuidoosten en westen heeft de podzolbodem zich gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand, terwijl dit in het centrale deel van het plangebied lemig fijn zand is (classificatie bodemkaart respectievelijk Hn21 en Hn23). In het oosten en midden is keileem aanwezig, dat tenminste 20 cm dik is en tussen 40 en 120 cm onder het maaiveld begint (toevoeging x). In het noordoosten, dat deel uitmaakt van het beekdal van het Oude Diep, bestaat de bodem uit een moerige eerdgrond met moerige bovengrond op zand (fvWz). Hier bevindt zich volgens de bodemkaart ook een dobbe. Het gebied heeft grotendeels grondwatertrap V met een gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van meer dan 120 cm beneden het maaiveld. In het westen is de grondwatertrap VI: gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm onder het maaiveld. Het gedeelte met de moerige eerdgrond is natter en heeft grondwatertrap III: gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 80 en 120 cm onder het maaiveld.

Op de uitsnede van het AHN in Figuur 10 zijn ten zuiden van dit plangebied enkele zandkoppen zichtbaar: Steenberg, Lubbinge en een kleine zandkop direct ten zuiden van de grens van het plangebied. Een lage uitloper hiervan bevindt zich in het oosten van 2 *Hoogeveen – Erflanden*. Verder is het terrein laaggelegen.

3 Nieuwlande

Fysisch-geografisch gezien ligt Nieuwlande op een welving van dekzand (Nw1o) binnen een (gedeeltelijk) afgeveende vlakte met in het noorden minder dan 40 cm restveen (Ov3 en Ov4go). Wegens de bebouwing is een groot deel van Nieuwlande niet gekarteerd voor de geomorfologische kaart. Het zuiden van Nieuwlande maakt deel uit van een relatief laaggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte (2M44). Het oosten en mogelijk het centrale deel van het dorp bevindt zich op dekzandwelvingen, nog bedekt met ten dele afgegraven veen (2L10). In het noordwesten ligt grondmorene al dan niet met welvingen. Deze grondmorene is bedekt met dekzand, zwak golvend en het terrein is relatief hooggelegen (3L2a).

De bodem ter hoogte van Nieuwlande bestaat over het algemeen uit een veengrond met veenkoloniaal dek. Het zand ligt ondieper dan 120 cm onder het maaiveld en bevat een humuspodzol (classificatie bodemkaart iVp). In het noordoosten van het plangebied heeft zich een moerige podzolgrond gevormd met een moerige tussenlaag (iWp). In het uiterste oosten bevindt zich een veldpodzolgrond in leemarm en zwak lemig fijn zand (Hn21). Voor het grootste deel van het gebied geldt grondwatertrap V met een gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van meer dan 120 cm beneden het maaiveld. In het uiterste oosten ter hoogte van de veldpodzol is de grondwatertrap VI: gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm diep.

Op Figuur 11 is te zien dat dit plangebied hoger ligt dan Elim en Dalerend. Vooral het midden en noordelijke deel van *3 Nieuwlande* liggen hoger.

4 *Zuideropgaande*

In het hele gebied is sprake van een vlakte die gedeeltelijk is afgeveend, waarbij in het noordelijke deel sprake is van minder dan 40 cm restveen (classificatie fysisch-geografische kaart respectievelijk Ov3 en Ov4). Het noordelijke deel wordt op de geomorfologische kaart vermeld als een relatief laaggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte (2M44). Het zuidelijke deel is relatief hooggelegen (2M45).

In het centrale deel van het plangebied bestaat de bodem uit een meerveengrond met zand ondieper dan 120 cm waarin zich een humuspodzol heeft gevormd (zVp). Hier is sprake van grondwatertrap III met een gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van 80 tot 120 cm beneden het maaiveld. Ten noorden en zuiden hiervan bestaat de bodem uit een moerige podzolgrond, met humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag (zWp) met grondwatertrap VI. Deze heeft een gemiddeld hoogste grondwaterstand van 40-80 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van meer dan 120 cm beneden maaiveld. In het uiterste noorden en zuiden van *Zuideropgaande* bestaat de bodem uit een meerveengrond bestaande uit zeggeveen, rietzeggeveen of broekveen (zVc). De grondwater-trap is hier III: een gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van 80 tot 120 cm beneden het maaiveld.

Op Figuur 10 is op de uitsnede van het AHN zichtbaar dat dit plangebied laaggelegen is. Alleen de noord-zuid lopende weg ligt iets hoger dan de omgeving.

5 *Hollandscheveld*

Dit plangebied is wegens de bebouwing grotendeels niet gekarteerd door StiBoKa. Het westelijke deel en het midden van het plangebied vallen binnen een (gedeeltelijk) afgeveende vlakte met in het noorden grondmorene op 40 tot 120 cm onder het maaiveld (classificatie fysisch-geografische kaart respectievelijk Ov3/Ov4 en Ov4g). Het oostelijke deel maakt deel uit van een zandrug zonder grondmorene of premorenaal binnen 120 cm beneden maaiveld (Nr1). Volgens de geomorfologische kaart is hier wel grondmorene aanwezig, bedekt met zwak golvend, relatief hooggelegen pakket dekzand (3L2a). Dit hoger gelegen deel gaat naar het westen toe over naar dekzandwelingen, die bedekt zijn met ten dele afgegraven veen, en een relatief laaggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte (respectievelijk 3L10 en 2M44).

De bodem bestaat ter hoogte van het dorp over het algemeen uit een laarpodzolgrond gevormd in leemarm en zwak lemig fijn zand (classificatie bodemkaart cHn21^w met grondwatertrap VI: gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm onder het maaiveld). Tussen 40 en 80 cm onder het maaiveld is een 15 tot 40 cm dik pakket moerig materiaal aanwezig. Keileem begint in het noordoosten tussen 40 en 120 cm diepte en is tenminste 20 cm dik (toevoeging x). In het noordwesten van het plangebied bestaat de bodem uit een moerige podzolgrond met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag (zWp). De grondwatertrap is hier V: gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm beneden het maaiveld. In het oosten bevat de moerige podzolgrond een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag (iWp met grondwatertrap V). In het zuidwesten is een meerveengrond met zand ondieper dan 120 cm onder het oppervlak waarin zich een humuspodzol heeft gevormd (zVp met eveneens grondwatertrap V). In het zuidoosten is een moerige eerdgrond aanwezig. Deze bevat een veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag op zand (iWz). Tevens zijn hier leemlagen aanwezig, waaronder verspoelde keileem, beginnend tussen 40 en 120 cm diepte en tenminste 20 cm dik. De grondwatertrap bedraagt hier III: gemiddeld hoogste grondwatertrap is minder dan 40 cm en gemiddeld laagste grondwatertrap ligt tussen 80 en 120 cm diepte.

Ten noordoosten van Hoogeveen ligt het terrein veel hoger (zie Figuur 10). Onderzoeksgebied 5 *Hollandscheveld* bevindt zich op een uitloper hiervan. Vooral het midden van het gebied is hooggelegen; het westelijke deel ligt laag.

6 *Elim*

Plangebied 6 *Elim* omvat de bebouwde kom van Elim en is daardoor niet door StiBoKa gekarteerd. De verwachting is dat de fysisch-geografische gegevens overeen zullen komen met het wel gekarteerde gebied aangrenzend aan het plangebied. Elim ligt geheel binnen een afgeveende vlakte (classificatie fysisch

geografische kaart Ov4). Ter hoogte van het westen en midden van Elim is grondmorene aanwezig beginnend op 40 tot 120 cm onder het maaiveld. (toevoeging g). Aan de oostzijde van het dorp is nog een 10 tot 40 cm dikke veenlaag aanwezig binnen 80 cm onder het maaiveld (toevoeging o). Geomorfologisch gezien ligt het dorp in een relatief hooggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte (2M45). Ten westen van Elim ligt grondmorene bedekt met dekzand (3L2a).

In het noorden bestaat de bodem uit een moerige podzolgrond met een moerige tussenlaag (classificatie bodemkaart iWp). In het zuiden gaat het om een veengrond met veenkoloniaal dek waar het zand zich ondieper bevindt dan 120 cm onder het maaiveld en een humuspodzol bevat (iVp). Het meest westelijke deel van het gebied betreft een veldpodzol met leemarm en zwak lemig fijn zand (Hn21). Aan de zuidwestzijde van het dorp bestaat de bodem uit een moerige podzolgrond met een humushoudend zanddek en een moerige tussenlaag (zWp). Ter hoogte van het midden en westen van Elim bevindt zich keileem beginnend tussen 40 en 120 cm diepte en tenminste 20 cm dik (toevoeging x). Voor het hele gebied is sprake van grondwatertrap V met een gemiddeld hoogste grondwaterstand van minder dan 40 cm en een gemiddeld laagste grondwaterstand van meer dan 120 cm beneden het maaiveld.

Op de uitsnede van het AHN (Figuur 11) is te zien dat het plangebied met name in het oosten en zuiden laaggelegen is.

7 Dalerend

Het laatste plangebied bevindt zich in een relatief hooggelegen veenkoloniale ontginningsvlakte die gedeeltelijk is afgeveend (classificatie geomorfologische kaart 2M44; fysisch-geografische kaart Ov3). In het oosten van het plangebied, ten noorden van de Steigerwijk, is volgens de fysisch-geografische kaart een dobbe of kuil gelegen. De geomorfologische kaart heeft het aangetekend als een niet moerassige laagte zonder randwal (3N5). In het westelijke deel van het gebied is sprake van een dekzandwelling bedekt met ten dele afgegraven veen (3L10). Het terrein is laaggelegen (zie Figuur 11).

Ter hoogte van het kruispunt Brugstraat en Pereboomweg/Steigerwijk bestaat de bodem uit een veengrond met veenkoloniaal dek, bestaande uit zeggeveen, rietzeggeveen of moerasbosveen (classificatie bodemkaart iVc met grondwatertrap III: gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand tussen 80 en 120 cm onder het maaiveld). Ten noorden hiervan bevindt zich veengrond met een veenkoloniaal dek. Het zand ligt hier op minder dan 120 cm diepte en bevat een humuspodzol (iVp met grondwatertrap V: gemiddeld hoogste grondwaterstand minder dan 40 cm en gemiddeld laagste grondwaterstand meer dan 120 cm beneden het maaiveld). Ten zuiden van het kruispunt is een moerige podzolbodem met veenkoloniaal dek en een moerige tussenlaag op zand (iWp, eveneens met grondwatertrap V).

2.3 Archeologie (KNA 3.1 LS04)

Hieronder zullen e uit ARCHIS bekende gegevens per plangebied besproken worden. Het betreffen gegevens over de trefkansen op archeologische sporen volgens de Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden (IKAW) en het voorkomen van archeologische meldingen binnen het plangebied en in de directe omgeving hiervan (zie tevens de tabellen en Appendix II). Navraag bij lokale amateur-archeologen hebben geen overige meldingen opgeleverd.

1 Hoogeveen – Stationsgebied

Het zuidoostelijke deel van het plangebied is op de bodemkaart deels niet gekarteerd en heeft zodoende voor dit deel geen aangegeven verwachtingswaarde op de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) gekregen. Het noordwestelijke en centrale deel, die wel gekarteerd zijn, zijn op de IKAW weergegeven als een zone met een lage trefkans voor archeologische waarden.

Uit het plangebied zijn geen meldingen gedaan van vondsten of archeologische terreinen aan het Centraal Archeologisch Archief (CAA) en het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Uit de omgeving van het plangebied zijn wel enkele meldingen bekend (zie Tabel 4 en Appendix II). Ten noordwesten van het plangebied, aan de noordwestelijke kant van het beekdal, bevindt zich een zone met een middelhoge trefkans voor archeologische waarden. In dit gebied is een aantal waarnemingen gedaan. Het gaat om grafheuvels uit de ijzertijd [ARCHIS-nummers 9571, 9572, 12181 en 38376]. Oorspronkelijk moeten dit minimaal twintig brandheuvels zijn geweest, waarvan er zeven in 1941 bij de ontginning van het terrein werden onderzocht door Van Giffen. Tegenwoordig zijn hier nog drie heuvels van over (Van der Sanden 2005). In ditzelfde gebied is ook een asymmetrische pijlpunt uit de periode laat neolithicum tot vroege bronstijd gevonden [ARCHIS-nummer 300068]. Ten zuidwesten van het plangebied is in 2008 in het beekdal van het Oude Diep een kleine opgraving uitgevoerd door het Groninger Instituut voor Archeologie (GIA). De resultaten worden nog uitgewerkt.

Binnen het plangebied zijn enkele eerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd (zie de rode lijnen op Appendix II). In het zuidwestelijke deel zijn twee bureauonderzoeken gedaan door BAAC [onderzoeknummers 19283 en 21550]. Verder is er direct ten oosten van deze door BAAC beschreven terreinen een archeologische begeleiding uitgevoerd door Synthegra in september 2007 [onderzoeksmelding 24528]. Hier zijn nog geen resultaten van ingevoerd. In het uiterste noordoosten van het plangebied is een booronderzoek uitgevoerd door RAAP in 2004 [onderzoeksmelding 8644]. Hier zijn geen vondsten gedaan en het advies luidt om op dit noordoostelijke perceel geen nader archeologisch onderzoek te laten uitvoeren.

Tabel 4: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 1 *Hoogeveen - Stationsgebied* (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
12181 / 17CZ-1	227,200 / 529,000	Grafheuvel(s), betreft dezelfde grafheuvels als CMA nr. 9751 / 9752	bronstijd - romeinse tijd
38376 / 17CZ-21	227,100 / 529,025	3 grafheuvels, betreft dezelfde grafheuvels als CMA nr. 9751 / 9752	ijzertijd – romeinse tijd
300068 / 17CZ-12	228,000 / 529,000	Driehoekige asymmetrische pijlpunt van vuursteen met weerhaken en schachtdoorn	neolithicum laat – bronstijd vroeg
CMA			
9571 / 17C - 014	227,190 / 529,070	Grafheuvel, crematie. Opgraving Rijksmuseum van Oudheden (RMO) 1941. Oorspronkelijke onderdeel van groep van 7, samen met 9572 / 17C – 015. De overige 5 grafheuvels zijn verdwenen bij de ruilverkaveling	ijzertijd – romeinse tijd
9572 / 17C - 015	227,180 / 529,030	Idem als 9571 / 17C – 014, maakt deel uit van zelfde groep grafheuvels	ijzertijd – romeinse tijd

2 Hoogeveen – Erflanden

Het plangebied ligt in een zone die op de IKAW grotendeels is weergegeven als een zone met een middelhoge trefkans voor archeologische waarden. Verder heeft een klein gedeelte in het zuidoosten van het plangebied een hoge trefkans en een deel in het noordwesten van het plangebied een lage trefkans (dit valt samen met het kleine deel beekdal in het gebied). Binnen de begrenzing van het plangebied is een melding gedaan van een verdwenen grafheuvel uit de bronstijd of ijzertijd [ARCHIS-nummer 17011; zie Tabel 5]. Ten zuiden en zuidoosten van het plangebied wordt melding gemaakt van nog drie grafheuvels, waarvan er twee eveneens verdwenen zijn [ARCHIS-nummers 17009 en 17010 (beide verdwenen) en 33737]. De grafheuvels zijn onderzocht door Van Giffen, behalve nummer 33737 die alleen door hem beschreven is. Waardoor de heuvels verdwenen zijn, is niet bekend.

Een paar honderd meter ten zuiden van het plangebied is een urnenveld uit de late bronstijd tot vroege ijzertijd bekend [ARCHIS-nummers 238674 en 14402]. Hier liggen ook twee andere archeologische terreinen: een nederzetting uit de romeinse tijd [ARCHIS-nummer 14401] en het nog wat verder naar het zuiden gelegen middeleeuwse dorp Ten Arlo [ARCHIS-nummer 14517]. Verder is er een melding van een “vindplaats van een prehistorische woning” [ARCHIS-nummer 33740], waarover echter geen verdere gegevens bekend zijn. Meldingsnummers 300056 en 300058, net ten zuidoosten en noordwesten van het plangebied, betreffen vondsten van laat-paleolithisch bewerkt vuursteen. ARCHIS-nummer 401578 is de melding van een vuurstenen schaaft, uit het midden paleolithicum.

Tabel 5: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 2 Hoogeveen - Erflanden (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
17009 / 22A - A03	226,140 / 524,060	Verdwenen grafheuvel, onderzocht door Van Giffen in 1935	bronstijd - ijzertijd
17010 / 22AN-7	226,470 / 524,780	Verdwenen grafheuvel, onderzocht door Van Giffen in 1935	bronstijd - ijzertijd
17011 / 22AN-8	226,370 / 524,990	Verdwenen grafheuvel, onderzocht door Van Giffen in 1935	bronstijd - ijzertijd
33737 / 22AN-10	227,940 / 524,380	Grafheuvel, situatieschets Van Giffen	neolithicum - ijzertijd
33740 / 22AN-14	225,900 / 523,940	Prehistorische woning, geen verdere gegevens	onbekend
238674 / 22AN-18	225,840 / 524,140	Urnenveld met onbekend aantal aardewerken urnen, aangetroffen bij zandafgraving in 1952, mogelijk met resten van bewoning	bronstijd laat – ijzertijd vroeg
300056 / 17CZ-9	227,400 / 525,130	Bewerkt vuursteen Hamburg-cultuur: 3 kernen, 7 klingen en 6 afslagen	paleolithicum laat
300058 / 17CZ-10	225,600 / 525,830	Bewerkt vuursteen: 1 klingboor, 1 kern, 1 schrabber; 1 slijpsteen	paleolithicum
401578 / 22AN-37	226,810 / 524,580	Vuurstenen schaaf	paleolithicum midden
CMA			
14401 / 22A - A03	225,557 / 523,733	Nederzetting onbepaald, aangetroffen bij zandafgraving in 1956: 2 waterputten	romeinse tijd
14402 / 22A - A04	225,927 / 524,203	Grafveld, crematies. Mogelijk gelijktijdig met 14401. Aangetroffen bij zandafgraving in 1952 (aardewerk scherven en grondsporen)	bronstijd laat – romeinse tijd
14517 / 22A - 014	225,912 / 523,693	Oud esdorp	middeleeuwen laat

3 Nieuwlande

Het plangebied ligt in een terrein dat op de IKAW grotendeels is weergegeven als een zone met een middelhoge trefkans voor archeologische waarden. Het meest westelijke en zuidoostelijke deel van het plangebied zijn aangegeven met een lage trefkans.

Binnen de begrenzing van het plangebied is bewerkt vuursteen uit het mesolithicum gevonden [ARCHIS-nummers 300119 en 300124; zie Tabel 6]. Direct ten zuiden en ten zuidoosten van het plangebied zijn meer meldingen gedaan van bewerkt vuursteen uit deze periode [ARCHIS-nummers 2494, 300120, 300121, 300122, 300123, 300310]. De meeste vondsten zijn gedaan tijdens archeologische veldkarteringen. Vlakbij is nog een terrein van archeologische waarde dat is omschreven als mesolithisch nederzettingsterrein [ARCHIS-nummer 2493].

Tabel 6: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 3 *Nieuwlande* (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
300119 / 22BN-12	238,520 / 524,050	Bewerkt vuursteen: 2 afslagen	mesolithicum
300120 / 22BN-13	239,370 / 523,350	Bewerkt vuursteen: 1 afslag	mesolithicum
300121 / 22BN-14	238,180 / 523,650	Bewerkt vuursteen: 5 afslagen, 1 kern	mesolithicum
300122 / 22BN-15	239,450 / 522,970	Bewerkt vuursteen: 3 klingen, 3 afslagen	mesolithicum
300123 / 22BN-16	239,900 / 523,500	Bewerkt vuursteen: 1 afslag	mesolithicum
300124 / 22BN-17	238,450 / 523,950	Bewerkt vuursteen: 3 afslagen, 1 kling	mesolithicum
300310 / 22BN-8	236,960 / 522,800	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
CMA			
2493 / 22B - A01	238,994 / 524,455	Nederzetting, onbepaald (zandkop waar bewerkt vuursteen is gevonden: 2 kernen, 10 afslagen)	mesolithicum
2494 / 22B - A02	238,193 / 523,644	Nederzetting, onbepaald (zandkop)	mesolithicum

4 *Zuideropgaande*

Van noord naar zuid is dit plangebied onderverdeeld in stroken met een lage trefkans, een middelhoge trefkans en een hoge trefkans voor archeologische waarden, zoals het gebied ook bodemkundig gezien te verdelen is in verschillende bodemtypes die door het gebied heen lopen. Uit het plangebied zelf zijn geen waarnemingen of meldingen van archeologische terreinen bekend. Iets meer dan een halve kilometer buiten het plangebied, in een zone met middelhoge trefkans, zijn vier waarnemingen gemeld [ARCHIS-nummers 300304 tot en met 300307; zie Tabel 7]. Het betreft bewerkt vuursteen uit het mesolithicum.

Binnen het plangebied zijn in het verleden al enkele kleine archeologische onderzoeken uitgevoerd (zie Appendix II). De Steekproef heeft hier vier onderzoeken van gedaan in 2005 - 2006 [onderzoeksmeldingen respectievelijk 15139, 14621, 15182 en 15588]. In het zuiden van Zuideropgaande is met het booronderzoek veen aangetroffen. Hier was deels een podzolprofiel onder het veen aanwezig, maar er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Meer naar het noorden is tijdens een klein booronderzoek een intact podzolprofiel aangetroffen, maar er zijn geen vondsten gedaan. In het centrale deel van het dorp is deels een podzolbodem aangetroffen, maar ook hier zijn geen vondsten gedaan. Tijdens het vierde onderzoek zijn ook geen indicatoren in de boor waargenomen. Direct ten oosten van het vierde onderzoek heeft RAAP in 2007 een booronderzoek uitgevoerd. Hier is mogelijk een steentijd vindplaats aanwezig en het advies luidt geen graafwerkzaamheden op dit terrein uit te voeren [onderzoeksmelding 21386].

Tabel 7: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 4 *Zuideropgaande* (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
300304 / 22BN-9	233,610 / 522,880	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300305 / 22BN-10	233,950 / 522,630	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300306 / 22BN-11	234,140 / 522,540	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300307 / 22BN-5	233,920 / 522,120	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum

5 *Hollandscheveld*

Op de IKAW is het grootste deel van dit plangebied aangegeven als een zone met lage trefkans voor archeologische waarden. Twee zones in de noordwesthoek en het zuidwesten van het plangebied hebben een middelhoge trefkans. In het gebied zelf en uit de directe omgeving ervan zijn geen archeologische meldingen bekend.

Binnen het plangebied zijn twee eerdere archeologische booronderzoeken uitgevoerd. In 2005 heeft RAAP op een klein terrein in het centrale deel van Hollandscheveld deels een veenbodem en deels een podzolprofiel waargenomen [onderzoeksmelding 14955]. Er zijn geen vondsten gedaan. In 2006 heeft De Steekproef hier vlakbij op een klein terrein geboord, waarbij onder het veen geen podzolbodem is aangetroffen [onderzoeksmelding 18467].

6 *Elim*

Dit plangebied betreft de bebouwde kom van Elim. Wegens het ontbreken van bodemkundige karteringen in het grootste deel van dit gebied heeft het ook geen aangegeven verwachtingswaarde op de IKAW. De oostelijke en westelijke buitenrand van het plangebied grenzen aan zones met middelhoge trefkans. Dit hangt vooral samen met de daar aanwezige veldpodzolbodem. De noordwestelijke hoek van het plangebied ligt nog net in een zone met hoge trefkans.

Uit het plangebied zijn geen archeologische meldingen bekend. Ten westen van het plangebied zijn vier vondstmeldingen bekend [ARCHIS-nummers 300304 tot en met 300307]. Deze vondsten zijn gedaan in een gebied dat wat hoger ligt dan het plangebied. De meldingen betreffen stukken bewerkt vuursteen uit het mesolithicum, die ook al genoemd zijn bij het plangebied *Zuideropgaande*. Verder is ten oosten van het plangebied ARCHIS-nummer 300310 bekend, eveneens een melding van bewerkt vuursteen uit het mesolithicum.

Op het zuidelijke grasperceel is een archeologisch onderzoek uitgevoerd in 2005 door Arcadis. Hier is tijdens het booronderzoek een grotendeels verstoord bodemprofiel aangetroffen [onderzoeksmelding 12187].

Tabel 8: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 6 *Elim* (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
300304 / 22BN-9	233,610 / 522,880	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300305 / 22BN-10	233,950 / 522,630	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300306 / 22BN-11	234,140 / 522,540	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300307 / 22BN-5	233,920 / 522,120	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300310 / 22BN-8	236,960 / 522,800	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum

7 Dalerend

Dit plangebied ligt op de IKAW grotendeels in een zone met lage trefkans voor archeologische waarden. Twee kleine delen van het gebied, in het zuidoosten en het noordwesten, vallen nog net binnen een zone met een middelhoge trefkans. In het gebied zijn geen archeologische waarnemingen of meldingen van archeologische terreinen bekend. In de omgeving ligt waarnemingsnummer 300310 (die reeds bij het plangebied Elim is genoemd). Ten noordoosten van het plangebied ligt nummer 300122. Beide meldingen zijn vondsten van bewerkt vuursteen uit het mesolithicum.

Tabel 9: Hoogeveen – 7 Plangebieden: archeologische waarden binnen en in de omgeving van Plangebied 7 Dalerend (voor de datering wordt verwezen naar Appendix I en voor de ligging van de meldingen naar Appendix II).

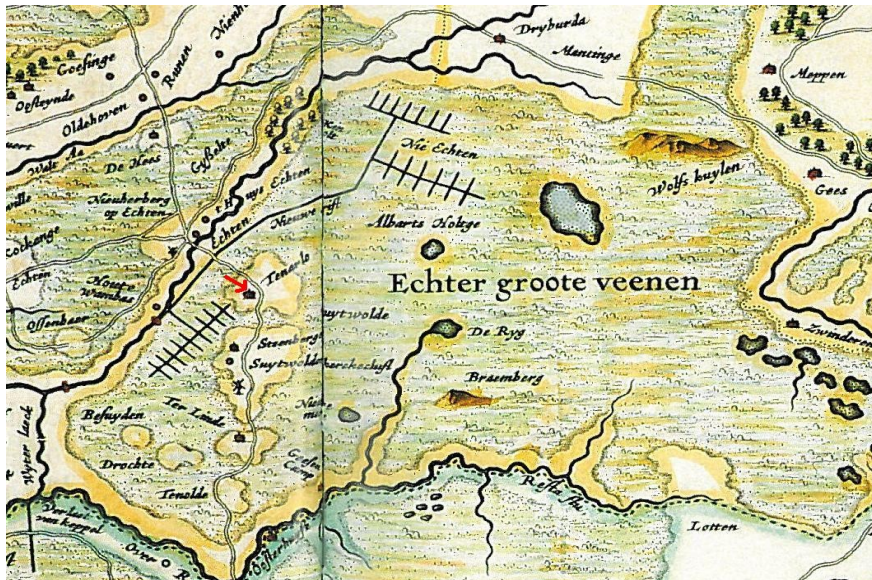
ARCHIS-nrs	RD-coördinaten	Omschrijving	Datering
CAA			
300310 / 22BN-8	236,960 / 522,800	Bewerkt vuursteen: onbekend	mesolithicum
300122 / 22BN-15	239,450 / 522,970	Bewerkt vuursteen: 3 klingen, 3 sflagen	mesolithicum

2.4 Historische geografie (KNA 3.1 LS03)

Op de Pijnacker-kaart van Drenthe uit ca. 1634 (Versfelt 2004: kaart 10 en 11) maken Hoogeveen en de omgeving ervan nog deel uit van een veengebied, genaamd 'Echter groote veenen'. In 1631 werd met de kanalisering de plek waar later Hoogeveen werd gesticht echter al wel bereikt (zie paragraaf 2.2).

Op de Pijnacker-kaart (zie Figuur 12) is te zien dat er een begin is gemaakt met de verving, maar het gebied rond Hoogeveen is grotendeels nog niet ontgonnen en Hoogeveen zelf is nog niet gesticht. Ook de plaatsnamen van de overige gebieden zijn nog niet terug te vinden. Ten Arlo is wel aangegeven, een

naam die later terug komt in het Ten Arloder Veld, waarin op de kaart van 1851-1855 plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden* gelegen is. Op de IKAW is de middeleeuwse kern van Ten Arlo in het gebied rond 2 *Hoogeveen – Erflanden* aangegeven als een terrein van hoge archeologische waarden.

Figuur 12: Het gebied waarin de plangebieden zijn gelegen, zoals weergegeven op de Pijnacker-kaart van Drenthe uit circa 1634. Ten Arlo is met de rode pijl aangegeven. Vergelijk Figuren 1 en 2 voor de ligging van Ten Arlo ten opzichte van de verschillende plangebieden.

Details van de Grote Historische Atlas van Nederland, met kaarten uit 1851-1855 en de Franse kaarten van 1811-1813 zijn weergegeven in Figuren 13 tot en met 15.

Plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied* is gelegen direct ten oosten van Fluitenberg. Het plangebied maakt begin 19^e eeuw al deel uit van Hoogeveen, als onderdeel van de Stadterij. De verkaveling van dit gebied is goed op de kaart te zien (zie Figuur 13). De grote wegen die op de moderne topografische kaart zijn weergegeven zijn hier reeds te herkennen, evenals de Hoogeveense Vaart.

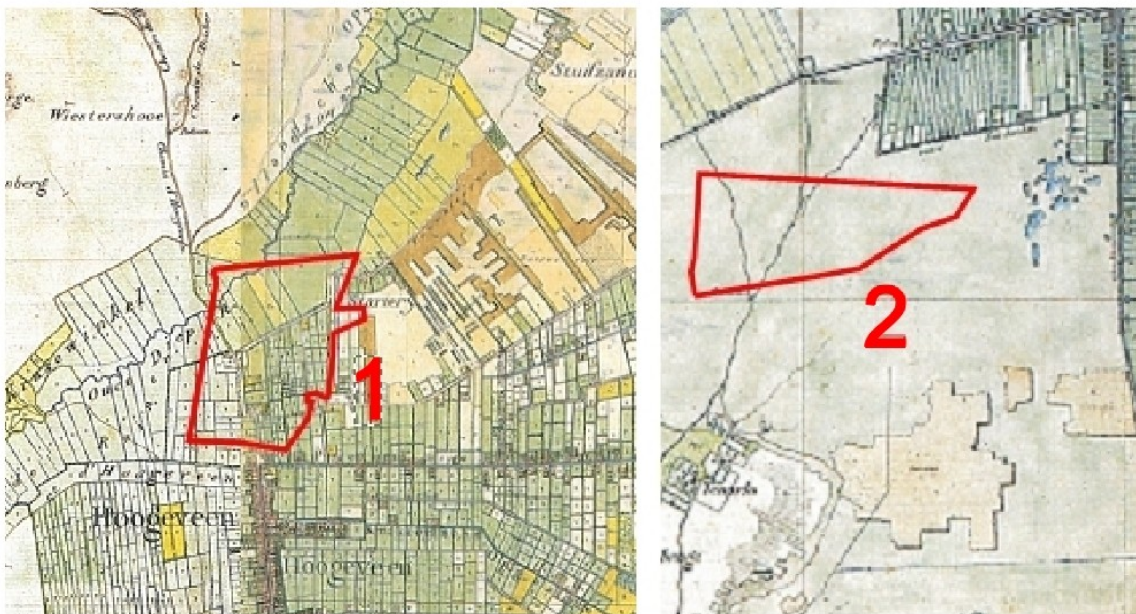
Plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden* ligt op de kaart van 1851-1855 in het Ten Arloder Veld (zie Figuur 15). Het gebied is niet bebouwd en is niet in gebruik als landbouwgebied: er is geen sprake van een verkaveling. Op de eerdere kaart van 1811-1813 is de naam Ten Arloder Veld niet weergegeven (zie Figuur 13). Wel is het dorp Tenarlo ten zuidwesten van het plangebied zichtbaar.

Plangebied 3 *Nieuwlande* is als zodanig nog niet op de kaart aanwezig. Op de kaart uit 1811-1813 maakt het gebied waar het later komt te liggen deel uit van het Zwindersche Veem en gaat over in het Veenhuizer Veem (in dit

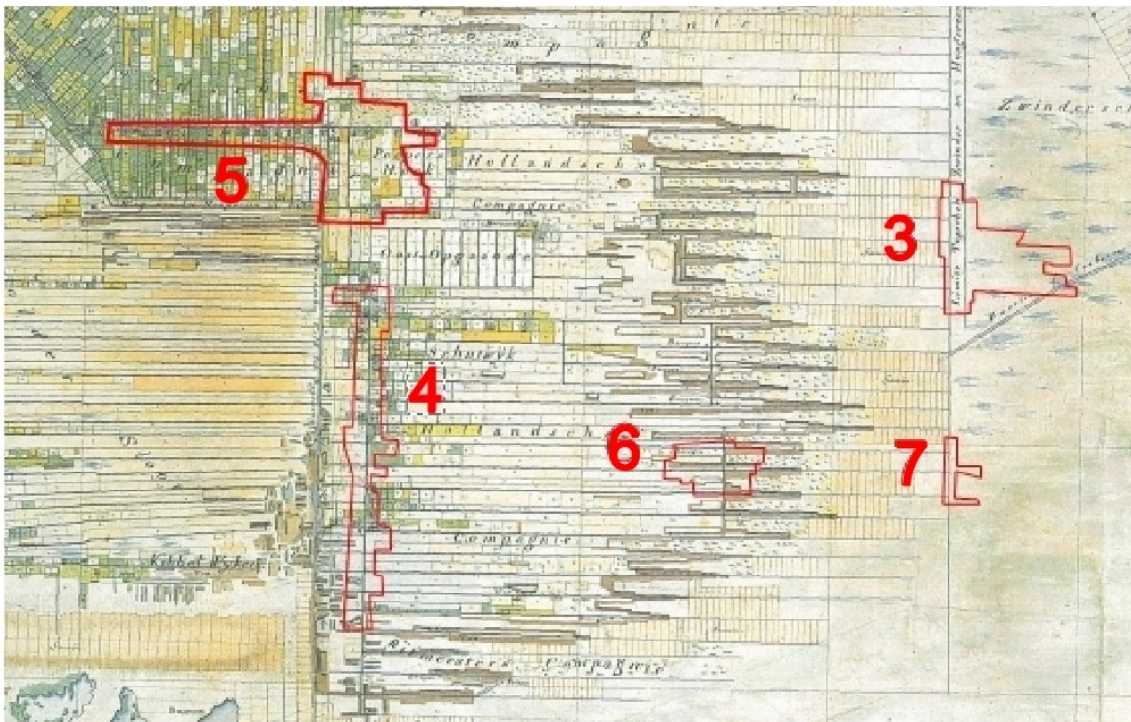
Veenhuizer Veen ligt ook plangebied 7 *Dalerend*). Ook hier is nog geen bebouwing aanwezig. Op de kaart uit 1851-1855 is in plaats van het Zwindersche Veen nu het Zwindersche Veld aangegeven. Dit betekent dat in de tussenliggende periode het gebied rond Nieuwlande ontveend is, tot aan het Veenhuizer Veen.

Plangebied 4 *Zuideropgaande* wordt reeds op de kaart van 1851-1855 genoemd. De opgaande is al aangelegd en er is reeds sprake van bebouwing. De verkaveling en de vorm van de bebouwde kern komen goed overeen met de huidige situatie. Op de eerdere kaart 1811-1813 wordt de naam Zuideropgaande nog niet genoemd. Er is al wel sprake van een verkaveling in dit gebied. Het direct ten noorden hiervan gelegen Oost-Opgaande is wel op deze kaart ingetekend.

Ter hoogte van plangebied 5 *Hollandscheveld* is nog geen bebouwing op de kaarten ingetekend. Wel is de naam Hollandsche Veld op de kaart van 1811-1855 aangegeven, als naam van het onbebouwde gebied ten noordoosten van Zuideropgaande. Op de kaart van 1811-1813 heet dit gebied Hollandsche Compagnie. Er is al wel een verkaveling te zien; het gebied is in deze periode dus al wel ontgonnen. De richting en vorm van de verkaveling komt goed overeen met die huidige verkaveling.

Figuur 13: De ligging van de plangebieden (bij benadering) op de Franse kaarten van 1811-1813 (kaartblad 16, 17 en 20). De plangebieden zijn rood omlijnd en met cijfers aangegeven. Links: 1 Hoogeveen – Stationsgebied en rechts: 2 Hoogeveen – Erflanden.

Figuur 14: De ligging van de plangebieden (bij benadering) op de Franse kaarten van 1811-1813 (kaartblad 21). De plangebieden zijn rood omlijnd en met cijfers aangegeven: 3 *Nieuwlande*, 4 *Zuideropgaande*, 5 *Hollandscheveld*, 6 *Elim* en 7 *Dalerend*.

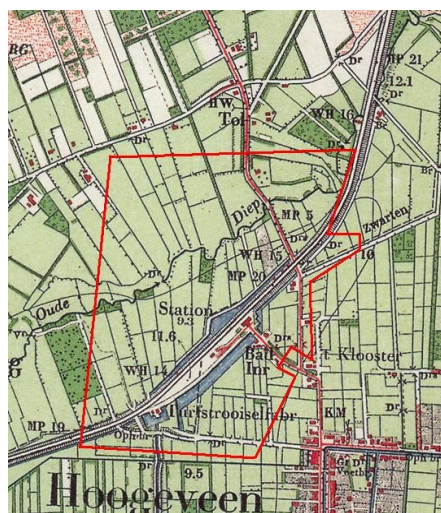
Ook voor plangebied 6 *Elim* geldt dat deze naam nog niet op de kaart voorkomt en dat het gebied waar het komt te liggen als onderdeel van het Hollandsche Compagnie en later het Hollandsche Veld is weergegeven (respectievelijk de kaart van 1811-1813 en die van 1851-1855). Er is geen sprake van bebouwing maar er is al wel een verkaveling te zien. De hoofdlijnen van deze verkaveling zijn ook in de huidige verkaveling terug te vinden.

Plangebied 7 *Dalerend* is op de kaart van 1811-1813 niet met een plaatsnaam aangegeven, ook is er geen sprake van bebouwing. Zoals reeds hierboven is genoemd ligt het net als plangebied 3 *Nieuwlande* op de overgang van het Zwindersche Veen (Zwindersche Veld op de kaart van 1851-1855) naar het Veenhuizer Veen. Hier is nog niet of nauwelijks sprake van een verkaveling.

In de periode tussen deze twee genoemde kaarten in, is er nog een historische kaart gemaakt. Deze is te vinden in de Atlas van Huguenin, van militair-topografische kaarten uit 1819-1829. Alle plangebieden zijn hierop precies hetzelfde afgebeeld als op de Franse kaarten van 1811-1813.

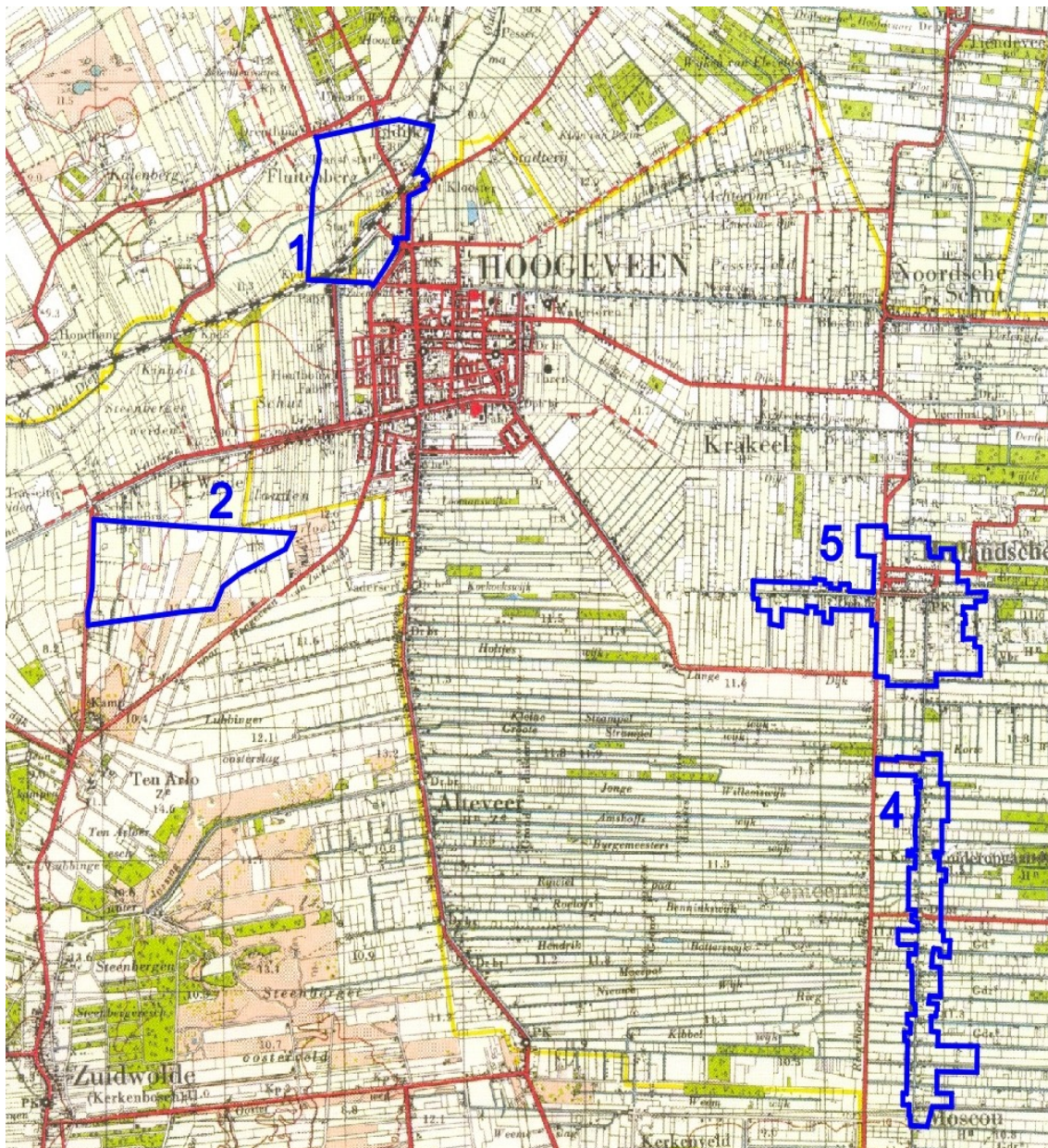

Figuur 15: De ligging van de plangebieden (bij benadering) op de kaarten uit 1851-1855 uit de Grote Historische Atlas van Nederland. De plangebieden zijn rood omlijnd en met cijfers aangegeven. 1 Hogeveen – Stationsgebied, 2 Hogeveen – Erflanden, 3 Nieuwlande, 4 Zuideropgaande, 5 Hollandscheveld, 6 Elim en 7 Dalerend.

Figuur 16: Plangebied 1 Hogeveen – Stationsgebied op de kaart uit de Historische Atlas van 1898-1928. Het plangebied is met rode omlijning weergegeven.

Na de Historische Atlas van 1851-1855 is er ook de Grote Historische Topografische Atlas van ±1898-1928. De kaarten van Drenthe die hierin zijn opgenomen zijn vervaardigd in de jaren rond 1900. Veel is nog hetzelfde als op de voorgaande kaart. De bebouwing en ontginning is nog vrijwel het zelfde.

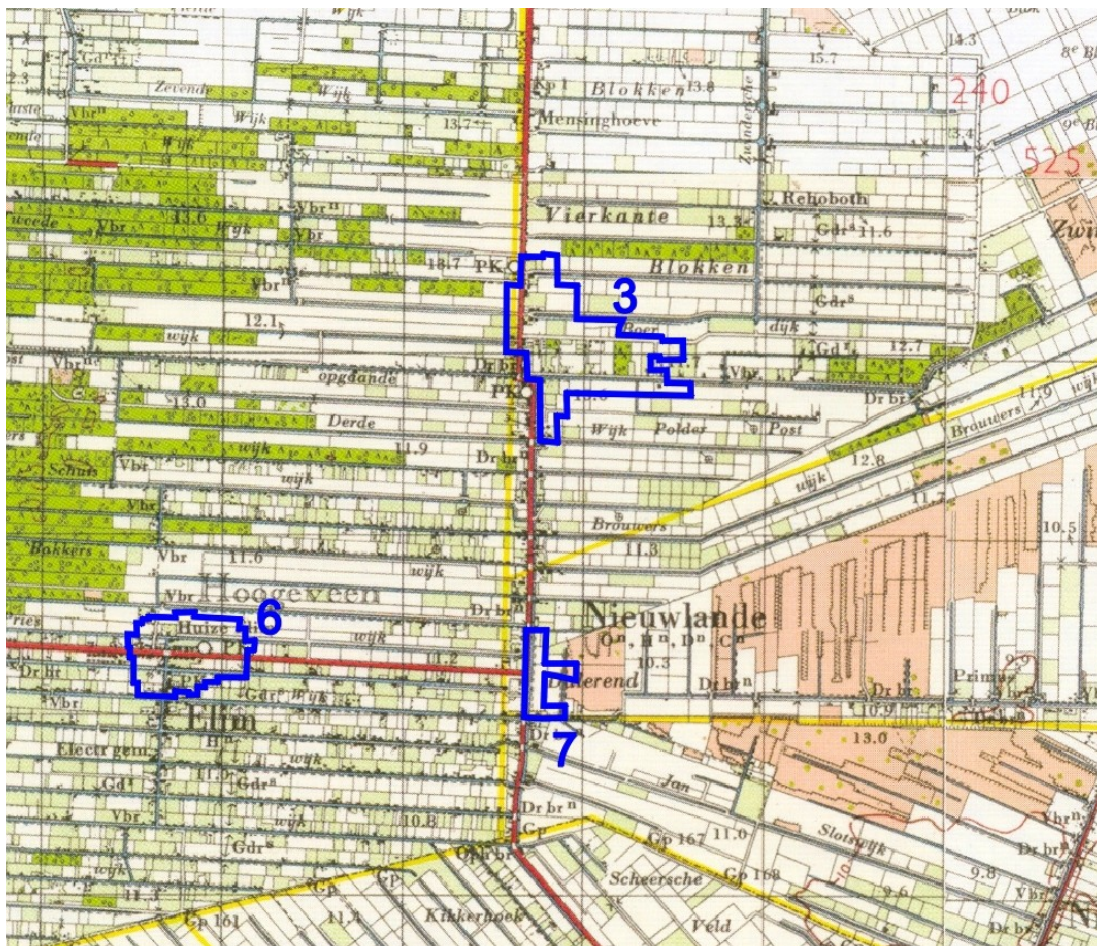

Figuur 17: De plangebieden op de atlas van 1955-1965, deel 1. De gebieden zijn met een blauwe lijn en cijfers aangegeven. De afgebeelde plangebieden zijn:
 1 Hoogeveen – Stationsgebied, 2 Hoogeveen – Erflanden, 4 Zuideropgaande en
 5 Hollandscheveld.

Voor plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied* is te zien dat inmiddels de spoorweg is aangelegd. Verder is de bebouwing onveranderd, met dezelfde kern en daarnaast alleen langs de opgaande bebouwing (zie Figuur 16). Voor de overige plangebieden is de situatie nog precies hetzelfde als op de vorige kaart.

Op de veel latere Atlas van Topografische Kaarten Nederland 1955-1965 (Figuren 17 & 18) is te zien dat de bebouwing bij plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied* in de bebouwde kom van Hoogeveen al wat is toegenomen. Voor plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden* is geen verandering op te nemen, voor plangebied 4 *Zuideropgaande* en 5 *Hollandscheveld* is de situatie ook nog gelijk.

Voor plangebied 3 *Nieuwlande*, 6 *Elim* en 7 *Dalerend* geldt dat nu deze plaatsnamen op de kaart zijn te vinden. In deze gebieden is nu ook sprake van bebouwing. Rond plangebied 6 *Elim* is nu het hele gebied ontgonnen en in gebruik als landbouwgrond. Voor alle gebieden geldt echter dat de bebouwing tussen 1955-1965 en heden sterk is toegenomen, zoals te zien is op Figuren 1 tot en met 9.

Figuur 18: De plangebieden op de atlas van 1955-1965, deel 2. De plangebieden zijn met een blauwe lijn en cijfers aangegeven. De afgebeelde plangebieden zijn: 3 *Nieuwlande*, 6 *Elim* en 7 *Dalerend*.

2.5 Archeologisch verwachtingsmodel (KNA 3.1 LS05)

2.5.1 Plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied*

De zuidoostelijke helft van het plangebied bevindt in de bebouwde kom van Hoogeveen. Het noordwesten is ook bebouwd. In deze delen van het plangebied zal de bodem voor een groot deel reeds verstoord zijn door de recente bebouwing, de aanleg van wegen en het leggen van leidingen.³ Op de IKAW staat het gebied aangegeven met een lage trefkans op archeologische waarden. Uit het plangebied zijn geen archeologische vondsten bekend. Rond het gebied zijn wel enkele archeologische waarden gemeld uit de ijzertijd en romeinse tijd. Verder is er in 2007 een opgraving uitgevoerd te Fluitenberg, waarbij mesolithische haardkuilen, huisplattegronden en spiekers uit de ijzertijd en karresporen uit de middeleeuwen zijn aangetroffen (Schrijer *et al.*, 2008). De gebieden waar archeologische vondsten zijn gedaan, zijn hoger gelegen en maken deel uit van een zone met een middelhoge tot hoge trefkans, vanwege de aanwezigheid van een podzolbodem.

In het plangebied heeft zich, langs het Oude Diep, onder het veen geen podzolprofiel gevormd, hetgeen inhoudt dat het terrein hoogstwaarschijnlijk te nat is geweest voor bewoning in de prehistorie. Pas na de 17^e eeuwse veenontginningen is het gebied in gebruik genomen. Dat dit beekdal een lage verwachting op de IKAW heeft, betekent niet dat het gebied archeologisch leeg hoeft te zijn. Recente onderzoeken geven namelijk aan dat ook beekdalen archeologisch interessant kunnen zijn. In beekdalen kunnen doorwaadbare plaatsen worden aangetroffen, waar visfuiken, resten van boten, offergaven etc. kunnen worden gevonden. Van dit soort vondsten zijn echter geen meldingen gedaan.

Vanwege de recente bebouwing in het zuidoosten en noordwesten is de kans op onverstoorde archeologische grondsporen hier klein. Bij het beekdal worden geen bewoningssporen uit het verleden verwacht. Bij het Oude Diep is het terrein echter nog niet bebouwd en waarschijnlijk niet erg verstoord. Indien er archeologische waarden, zoals hierboven genoemd, aanwezig zijn, zullen ze goed zijn geconserveerd.

2.5.2 Plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden*

Het grotendeels bebouwde plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden* bevindt zich ten zuiden van de bebouwde kom van Hoogeveen. Het gebied ligt in een zone die op de IKAW grotendeels is weergegeven als een zone met een middelhoge trefkans voor archeologische waarden en in het zuidoosten een hoge trefkans. Ten zuiden van het plangebied zijn enkele zandkoppen zichtbaar op het AHN. Een uitloper hiervan is in het midden/oosten zichtbaar.

³ Vanwege de enorme grootte van de zeven plangebieden zijn er geen KLIC-meldingen gedaan voor de locatie van de ligging van leidingen. Per melding mag het gebied namelijk niet groter zijn dan 500 meter lang of breed.

Uit het plangebied zelf is een archeologische waarneming bekend van een verdwenen grafheuvel uit de bronstijd of ijzertijd. Binnen een paar honderd meter rond het plangebied is nog een aantal verdwenen grafheuvels bekend. Daarnaast zijn de resten van een urnenveld uit de late bronstijd tot vroege ijzertijd in de buurt van het plangebied aangetroffen en een niet nader omschreven prehistorisch nederzettingsterrein. Ook zijn de resten bekend van een nederzetting uit de Romeinse tijd en van het nog wat verder naar het zuiden gelegen middeleeuwse dorp van Ten Arlo. Er zijn tevens verschillende waarnemingen uit het paleolithicum bekend uit de omgeving van het plangebied.

Uit deze waarnemingen blijkt dat het plangebied en de omgeving in verscheidene perioden van de prehistorie bewoond werd. Archeologische waarden uit deze perioden zijn dan ook in plangebied 2 *Hoogeveen - Erflanden* te verwachten. Archeologische indicatoren uit de prehistorie kunnen bestaan uit houtskoolconcentraties, verbrande hazelnootdoppen, verbrand of bewerkt vuursteen en scherven aardewerk. In de metaaltijden (bronstijd en ijzertijd) kunnen ook metalen artefacten of resten van metaalbewerking worden aangetroffen. Andere indicatoren kunnen zijn spinklosjes of weefgewichten die te maken hebben met wolbewerking. Fragmenten of artefacten van bot worden niet verwacht wegens de slechte conservering hiervan in zandgrond. Grondsporen uit deze perioden kunnen zijn haardkuilen of oppervlakte haardplaatsen, paalgaten, afvalkuilen, waterkuilen of -putten etc. Grondsporen zijn met booronderzoek echter moeilijk aan te treffen. De verwachting voor de aanwezigheid van archeologische waarden is het grootst in het midden / oosten van het plangebied, wegens de ligging op het uiteinde van een zandkop.

Het plangebied zelf maakte tot de ontginningen van de 17^e eeuw deel uit van een veengebied. Middeleeuwse sporen of artefacten zijn daarom in het plangebied niet te verwachten.

De verwachting is dat het terrein verstoord is door de aanleg van wegen en graafwerkzaamheden die met de bebouwing te maken hebben. Onder deze verstoring kan echter nog een (deels) intact bodemprofiel aanwezig zijn.

2.5.3 Plangebied 3 *Nieuwlande*

Plangebied 3 omvat het dorp Nieuwlande. Waar binnen het plangebied reeds recente bebouwing aanwezig is, kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden reeds verstoord zijn - afhankelijk van de verstoringsdiepte. Voor het grootste deel van het plangebied geldt volgens de IKAW een middelhoge verwachtingswaarde. Het plangebied bevindt zich op een zandopduiking in de veenvlakte. Op het AHN is de hogere ligging goed te zien. Deze hogere delen waren vooral in de prehistorie geschikte woonplaatsen. In het plangebied zelf is bewerkt vuursteen uit het mesolithicum aangetroffen. Uit de directe omgeving van het plangebied zijn ook verscheidene waarnemingen bekend,

alle met betrekking tot het mesolithicum. Uit andere perioden zijn rond dit plangebied geen vondstmeldingen gedaan. In de historische periode was er volgens de historische kaarten geen bewoning tot de 17^e eeuwse veenontginningen.

Gezien de middelhoge trefkans van het gebied en de reeds bekende mesolithische vondsten kunnen in ieder geval resten uit deze periode verwacht worden. Archeologische indicatoren voor menselijke activiteiten in deze periode zijn bewerkt of verbrand vuursteen, verkoolde hazelnootdoppen en houtskool. Wegens slechte conservering in zand wordt er geen botmateriaal verwacht. Er dient hier ook rekening te worden gehouden met grondsporen als haardplaatsen of haardkuilen (te herkennen aan de houtskoolconcentraties).

2.5.4 Plangebied 4 *Zuideropgaande*

Dit plangebied bestaat uit het jonge dorp Zuideropgaande. Het plangebied is gelegen in verscheidene fysisch-geografische eenheden en is ook op de IKAW in verschillende zone's in te delen, van lage tot hoge trefkans.

Binnen het plangebied zijn geen archeologische waarnemingen gemeld. In ARCHIS staat wel bij een booronderzoek dat er een mogelijke vindplaats is aangetroffen (zie paragraaf 2.3). In de omgeving van het plangebied is een viertal meldingen van mesolithisch bewerkt vuursteen gedaan. Het is mogelijk dat er ook indicatoren van menselijke activiteiten uit het mesolithicum binnen het plangebied liggen. Op het AHN is echter te zien dat het terrein laaggelegen is, maar er waren hoogstwaarschijnlijk wel bewoonbare plekken in het veen, aangezien in dit gebied wel podzolering is opgetreden. Dit houdt in dat het gebied langere tijd droog is geweest. Binnen het plangebied worden vooral archeologische indicatoren uit de steentijd en met name het mesolithicum verwacht, zoals met name verbrand en/of bewerkt vuursteen, houtskool. Van menselijke activiteiten in andere perioden zijn geen aanwijzingen gevonden. Deze worden ook niet verwacht omdat het gebied is vernat waardoor eventuele bewoning of gebruikers naar de hogere delen in het landschap trok.

De huidige bebouwing zal eventueel aanwezige archeologische resten kunnen hebben verstoord. De bebouwing is echter niet dicht en de verwachting is dat rond de gebouwen in tuinen en op de delen graspercelen de verstoring gering is.

2.5.5 Plangebied 5 *Hollandscheveld*

Plangebied 5 *Hollandscheveld* is grotendeels bebouwd. Mogelijk zijn door deze bebouwing eventueel aanwezige archeologische resten verstoord. De mate van verstoring is echter afhankelijk van de verstoringsdiepte van de eerdere bouwwerkzaamheden. Het plangebied heeft op de IKAW grotendeels een zeer lage tot middelhoge verwachtingswaarde. De bodem bestaat echter

voornamelijk uit podzolgronden. Daar waar veen aanwezig is, heeft zich onder het veen een podzolprofiel gevormd. Dit houdt in dat het ten tijde van de prehistorie hoogstwaarschijnlijk droog genoeg is geweest voor bewoning of andere menselijke activiteiten, zoals vuursteenbewerking of jacht.

Op het AHN is te zien dat het terrein relatief hoog is gelegen, op de overgang van een vlakte naar een zandrug. Er zijn weliswaar geen archeologische waarden bekend uit het plangebied zelf (ook niet uit de nabije omgeving) en het plangebied is grotendeels bebouwd, maar gezien de ligging bestaat er een redelijke kans op het aantreffen van archeologische waarden binnen het gebied. Gezien de meldingen op dezelfde zandrug in de nabijheid van het zuidelijker gelegen Zuideropgaande, worden te Hollandscheveld voornamelijk indicatoren uit het mesolithicum verwacht. Deze kunnen bestaan uit bewerkt en/of verbrand vuursteen, houtskoolconcentraties en verkoolde hazelnootdoppen. Indicatoren uit het late paleolithicum of uit andere, latere perioden zijn niet uit te sluiten. Deze kunnen bestaan uit scherven aardewerk, artefacten van aardewerk, (vuur)steen of metaal.

2.5.6 Plangebied *6 Elim*

Ook plangebied *6 Elim* ligt in een zone dat grotendeels is bebouwd. Graafwerkzaamheden ten behoeve van de bouw kunnen ook hier eventueel aanwezige archeologische resten verstoord hebben. Dit is afhankelijk van de verstoringsdiepte van die werkzaamheden. Vanwege de ligging van het gebied in de bebouwde kom is het gebied niet fysisch-geografisch gekarteerd en heeft ook geen verwachtingswaarde gekregen op de IKAW. De IKAW meldt echter voor het gebied direct ten oosten van Elim een middelhoge trefkans op archeologische sporen. Dit geldt ook voor het gebied ten zuidwesten. Ten noordwesten is zelfs een hoge trefkans genoteerd. Ten zuiden en noorden van het plangebied is een zone ingetekend met een lage trefkans, maar het is onduidelijk hoe deze zone door Elim loopt.

Uit het plangebied zelf zijn geen meldingen van archeologische vondsten bekend. Uit de omgeving is zowel ten oosten als ten westen van Elim bewerkt vuursteen uit het mesolithicum gevonden. Het gebied werd dus door mensen gebruikt in deze periode. Gezien de vondstspreading is het aannemelijk dat dit ook geldt voor Elim zelf. Archeologische indicatoren uit het mesolithicum zullen voornamelijk bestaan uit stukken vuursteen dat bewerkt is. Ook verbrand vuursteen kan een indicator zijn. Verder kan er ook houtskool in de bodem worden aangetroffen. Een concentratie hiervan kan duiden op de aanwezigheid van een haardplaats of haardkuil. Mogelijk kunnen er ook indicatoren uit latere perioden worden aangetroffen, zoals scherven aardewerk etc. In de historische periode was er volgens de historische kaarten geen bewoning in het gebied tot aan de 17^e eeuwse veenontginningen. Indicatoren uit de middeleeuwen worden dan ook niet verwacht.

2.5.7 Plangebied 7 *Dalerend*

Het laatste plangebied 7 *Dalerend* omvat, net als de voorgaande plangebieden, de bebouwde kom van een dorp. Ook hier geldt dat deze bebouwing mogelijk eventueel aanwezige archeologische waarden verstoord kan hebben. Voor het overgrote deel van het plangebied wordt op de IKAW een lage trefkans aangegeven. Dit hangt samen met de bodem, die ter hoogte van *Dalerend* uit veen bestaat. In het noorden en zuiden bestaat de bodem echter uit respectievelijk een veengrond met podzolvorming in het onderliggende zandpakket en een moerige podzolgrond. Hier heeft het plangebied een middelhoge trefkans op de aanwezigheid van archeologische waarden.

Zowel ten noordoosten als ten noordwesten van het plangebied zijn waarnemingen van mesolithisch vuursteen gemeld. Omdat in deze omgeving in ieder geval menselijke activiteiten in het mesolithicum zijn geweest, moet er voor het noorden en zuiden van plangebied 7 *Dalerend* ook rekening worden gehouden met archeologische indicatoren uit deze periode. De meest herkenbare indicatoren voor deze periode zijn bewerkt of verbrand vuursteen, maar er kan ook houtskool of verbrande hazelnootdoppen worden aangetroffen. Deze kunnen duiden op de aanwezigheid van afvalkuilen of haardplaatsen of -kuilen. De aanwezigheid van indicatoren uit latere perioden is niet uit te sluiten, maar hier zijn in de omgeving nog geen vondsten van gedaan. Indicatoren voor latere perioden zullen vooral bestaan uit scherven aardewerk, maar ook voorwerpen van aardewerk, steen of metaal kunnen voorkomen. In de historische periode was er volgens de historische kaarten was op deze locatie geen bewoning tot de 17^e eeuwse veenontginningen. Indicatoren uit de middeleeuwen worden daarom niet verwacht.

3. Conclusies en advies

Dit bureauonderzoek betreft zeven plangebieden. Alle zijn gelegen in de gemeente Hoogeveen. Dit is van oudsher een veengebied. Het veen ontstond rond 5000 v. Chr. en er is eveneens sprake van vernatting rond 250 na Chr. Het veen werd vanaf de 17^e eeuw ontgonnen. Eventuele sporen uit de periode van het paleolithicum en mesolithicum stammen van voor de veengroei en kunnen worden aangetroffen onder het veen. Verreweg de meeste waarnemingen in en rond de plangebieden stammen ook uit deze perioden; vooral uit het mesolithicum. Latere sporen van vóór de veenontginning van de 17^e eeuw kunnen op enkele bewoonbare plekken in het veen worden aangetroffen. Alleen in de omgeving van plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied* en 2 *Hoogeveen – Erflanden* zijn concrete aanwijzingen voor bewoning uit de periode bronstijd - romeinse tijd in de vorm van bestaande archeologische waarnemingen.

Behalve de historische kern van Ten Arlo is er voor de historische periode pas vanaf de 17^e eeuw sprake van ingebruikname van het veengebied. Op kaarten van voor de 17^e eeuw is het gehele gebied als veen aangegeven.

Het advies is vooral gebaseerd op de waarden van de IKAW en de reeds bekende archeologische waarnemingen. Voor terreinen die op de IKAW zijn gekarteerd als zones met een middelhoge tot hoge trefkans op archeologische sporen is een archeologisch onderzoek noodzakelijk, in de vorm van een inventariserend archeologisch veldonderzoek door middel van grondboringen (verkennde fase), met een minimum van zes boringen per hectare. Dit onderzoek omvat ook een veldkartering, waarbij onbegroeide percelen systematisch worden belopen om eventueel aan het oppervlak aanwezig archeologisch materiaal te kunnen verzamelen. Eveneens kunnen molshopen en slootkanten worden onderzocht. Dit veldonderzoek dient uitgevoerd te worden door een archeologisch bedrijf met een vergunning voor het uitvoeren van archeologisch onderzoek.

Door middel van een dergelijk booronderzoek kan worden vastgesteld of en in hoeverre nog een onverstoord bodem aanwezig is. Aan de hand hiervan kan worden vastgesteld of eventuele archeologische resten (nog) aanwezig kunnen zijn of dat de bodem reeds te diep verstoord is. Indien de bodem intact is dient het onderzoek conform de richtlijnen van de provincie Drenthe te worden uitgebreid naar gemiddeld twintig boringen per hectare (karterende fase). Voor grote terreinen in Drenthe met een lage trefkans kan in sommige gevallen met een bureauonderzoek worden volstaan. Dit is echter afhankelijk van de ligging en van de bekende vondsten uit de directe omgeving. In sommige gevallen kunnen terreinen met een middelhoge of hoge trefkans op de IKAW ook worden vrijgesteld van archeologisch onderzoek, maar dit

geldt als er kan worden aangetoond dat door recente verstoringen geen archeologische waarden meer aanwezig kunnen zijn. Hoewel de plangebieden allemaal grotendeels bebouwd zijn, is om de mate van verstoring aan te tonen over het algemeen nader archeologisch onderzoek in de vorm van grondboringen noodzakelijk.

Per plangebied zijn de conclusies en het advies als volgt:

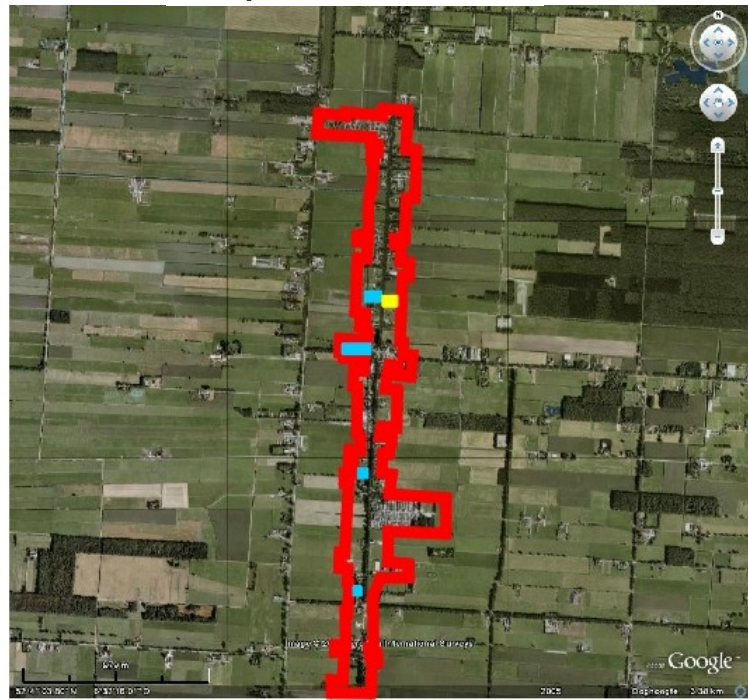
3.1 Plangebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied*

Voor zover bekend zijn er binnen het plangebied en binnen een straal van circa een halve kilometer geen archeologische vondsten gedaan. Het zuidoosten en noordwesten zijn reeds recentelijk bebouwd en de bodem zal hierdoor zijn verstoord. Gebied 1 *Hoogeveen – Stationsgebied* ligt in een zone die volgens de IKAW een lage trefkans heeft voor archeologische waarden, namelijk een beekdal. Aangezien echter uit recent onderzoek blijkt dat beekdalen aantrekkelijk waren voor menselijke activiteiten, dient de waardering op de IKAW aangepast te worden tot middelhoge trefkans op archeologische waarden. Aan te treffen archeologische waarden zijn bijvoorbeeld doorwaadbare plekken bij de beek en visfuike of andere artefacten die te maken hebben met visvangst en jacht, zoals botresten of resten van kano's.

Op basis van de bovengenoemde resultaten adviseren wij het zuidoostelijke en noordwestelijke reeds bebouwde delen niet verder te onderzoeken. Voor de graspercelen langs het Oude Diep geldt dat er een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek dient te worden uitgevoerd in de vorm van een verkennend booronderzoek met gemiddeld zes boringen per hectare, om de mate van verstoring van de bodem te kunnen vaststellen (het terrein is op Figuur 19 omgeven met een rode lijn). Indien de bodem hier intact is, dienen de graafwerkzaamheden archeologisch begeleid te worden.⁴ Hierbij is tijdens de graafwerkzaamheden een archeoloog aanwezig om eventueel aanwezig archeologisch materiaal te documenteren en voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek veilig te stellen.

Binnen het beekdalgebied zijn twee bureauonderzoeken uitgevoerd door BAAC waar eveneens een booronderzoek wordt geadviseerd (zie Appendix II). Tevens is binnen dit beekdalgebied een archeologische begeleiding uitgevoerd door Synthegra en een booronderzoek door RAAP. Deze twee gebieden hoeven niet opnieuw onderzocht te worden (op Figuur 19 lichtblauw ingekleurd).

⁴ Met een aanvullend booronderzoek kunnen geen voorwerpen als visfuike worden opgespoord, dus ligt een archeologisch begeleiding in het geval van een intacte bodem meer voor de hand.

Figuur 19. Hoogeveen, 7 Plangebieden: linksboven is 1 Hoogeveen - Stationsgebied, rechtsboven 4 Zuideropgaande, linksonder 5 Hollandscheveld en rechtsonder 6 Elim weergegeven. Met een rode lijn zijn de nader archeologisch te onderzoeken gebieden weergegeven. In lichtblauw zijn terreinen die reeds eerder archeologisch zijn onderzocht en die overgeslagen kunnen worden. In geel is een terrein weergegeven dat behouden dient te worden. Bij de overige plangebieden zijn de begrenzingen van de te onderzoeken terreinen gelijk aan de begrenzingen van de plangebieden. In die gebieden is niet eerder onderzoek gedaan en deze zijn daarom op dit Figuur niet opnieuw weergegeven.

3.2 Plangebied 2 *Hoogeveen – Erflanden*

Het gebied is op de IKAW aangegeven met een middelhoge tot hoge trefkans voor archeologische waarden. Zowel in het plangebied als in de directe omgeving zijn waarnemingen uit het paleolithicum en de bronstijd / ijzertijd bekend.

Bovengenoemde maakt dit plangebied archeologisch interessant. Het terrein is echter grotendeels recentelijk bebouwd en zal hierdoor (deels) verstoord zijn. In hoeverre onder de verstoorde bovengrond nog intacte en voor de archeologie interessante bodemlagen aanwezig zijn, is met behulp van een inventariserend archeologisch veldonderzoek middels grondboringen te achterhalen. Wij adviseren dan ook voor toekomstig geplande werkzaamheden in plangebied 2 *Hoogeveen - Erflanden* een inventariserend archeologisch veldonderzoek middels boringen te laten uitvoeren volgens de richtlijnen van Provincie Drenthe (zie hierboven voor een beschrijving van het inventariserend archeologisch veldonderzoek).⁵

3.3 Plangebied 3 *Nieuwlande*

Op de IKAW is voor het plangebied 3 *Nieuwlande* een middelhoge trefkans voor archeologische waarden aangegeven. Het dorp ligt beduidend hoger dan de omgeving. Zowel in het gebied zelf als in de directe omgeving zijn archeologische waarnemingen met betrekking tot het mesolithicum bekend. Er zijn tevens twee terreinen van archeologische waarde in de directe omgeving te vinden, geassocieerd met dezelfde periode. Vooral uit deze periode kunnen in het plangebied nog meer archeologische waarden verwacht worden. Het terrein is grotendeels bebouwd en zal hierdoor deels zijn verstoord. De verstoringsdiepte is echter niet bekend en de archeologisch interessante bodemlagen kunnen nog intact zijn. Bovendien is niet het hele terrein bebouwd.

Op basis van de bovenstaande resultaten wordt voor dit gehele plangebied geadviseerd voor toekomstig geplande graafwerkzaamheden eerst een inventariserend archeologisch veldonderzoek te laten uitvoeren.

3.4 Plangebied 4 *Zuideropgaande*

Het grootste deel van plangebied 4 *Zuideropgaande* valt op de IKAW in een zone met een middelhoge tot hoge trefkans voor archeologische waarden. Er zijn ook enkele stroken die zijn aangegeven met een lage trefkans. Gezien deze grote variatie die gebaseerd is op de bodemkaart en de meldingen van mesolithisch materiaal in de omgeving zijn er geen redenen om enkele delen van het plangebied uit te sluiten voor archeologisch onderzoek. Het terrein is

5 Het advies is om het hele gebied te onderzoeken, zonder uitzonderingen, en de begrenzing van het te onderzoeken terrein is daarom niet apart in Figuur 19 weergegeven. De begrenzing is gelijk aan de begrenzing van het plangebied. Dit geldt ook voor plangebied 3 *Nieuwlande* en 7 *Dalerend*.

weliswaar laaggelegen, maar gezien de bodemtypen is het in de prehistorie toch hoogstwaarschijnlijk droog genoeg geweest voor bewoning of andere menselijke activiteiten.

Geadviseerd wordt om voor het hele plangebied 4 *Zuideropgaande* vooraf aan geplande werkzaamheden waarbij de bodem zal worden verstoord een inventariserend archeologisch veldonderzoek middels grondboringen te laten uitvoeren volgens de richtlijnen van de provincie Drenthe. De vier kleine, reeds archeologisch onderzochte terreinen kunnen buiten beschouwing worden gelaten (lichtblauw ingekleurd op Figuur 19; het te onderzoeken gebied is verder omlijnd in rood). Voor het kleine, op Figuur 19 geel ingekleurde, terrein is in 2007 door RAAP onderzoek gedaan en een mogelijke steentijd vindplaats aangetroffen. Het advies van het onderzoek luidt om hier geen graafwerkzaamheden uit te voeren. Indien dit niet te vermijden is, dient contact op te worden genomen met Drents Plateau⁶ voor overleg over eventueel verder uit te voeren archeologisch onderzoek.

3.5 Plangebied 5 *Hollandscheveld*

Het plangebied 5 *Hollandscheveld* is voor het grootste deel op de IKAW aangegeven met een lage trefkans voor archeologische waarden, een klein deel heeft een middelhoge verwachtingswaarde. Uit het hele plangebied en de directe omgeving zijn geen archeologische waarnemingen bekend. Het plangebied bevindt zich echter op de overgang van een vlakte naar een zandrug en is relatief hooggelegen. Dit maakt het plangebied een geschikte plek voor (tijdelijke) bewoning tijdens de prehistorie.

Hoewel het terrein grotendeels bebouwd is, is de verstoringsdiepte niet bekend. Tevens is uit eerder onderzoek in de bebouwde kom van Hoogeveen gebleken dat er direct rond bebouwing en onder bestrating de voor de archeologie interessante bodemlagen nog grotendeels tot geheel intact kunnen zijn (Tulp 2009). Door een inventariserend archeologisch veldonderzoek door middel van boringen is de verstoring van de bodem in kaart te brengen.

Binnen het plangebied is een tweetal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze twee terreinen hoeven niet opnieuw te worden onderzocht en zijn op Figuur 19 in lichtblauw weergegeven (het wel te onderzoeken gebied is omlijnd in rood).

3.6 Plangebied 6 *Elim*

Fysisch-geografisch is de bebouwde kom van het dorp Elim, waar dit plangebied uit bestaat, niet gekarteerd en daarom is ook op de IKAW geen waarde voor dit gebied aangegeven. Gezien de waarden uit de directe omgeving zal het centrum van Elim een zone met lage trefkans voor

⁶ Provinciaal archeoloog, dr. W.A.B. van der Sanden, Drents Plateau, Stationsstraat 11, 9401 KV Assen, 0592-305932 / 06-22662601, w.sanden@drentsplateau.nl.

archeologische waarden hebben, met aan de randen zones met middelhoge tot hoge trefkans. De begrenzingen van deze zones zijn echter niet te achterhalen en hoewel er binnen Elim geen meldingen van archeologische vondsten bekend zijn, is er zowel ten oosten als ten westen van het dorp bewerkt vuursteen uit het mesolithicum gevonden. Het plangebied 6 *Elim* is grotendeels bebouwd, maar dit hoeft een deels intact bodemprofiel niet uit te sluiten. Op basis van het bovenstaande is het niet te verantwoorden een bepaalde zone van het plangebied uit te sluiten voor archeologisch onderzoek. Voor het gehele plangebied adviseren wij dan ook voorafgaand aan plannen voor eventuele graafwerkzaamheden een inventariserend archeologisch booronderzoek te laten uitvoeren. Het eerder archeologisch onderzochte perceel in het zuiden van het plangebied hoeft niet opnieuw onderzocht te worden. Dit perceel is op Figuur 19 lichtblauw ingekleurd; het te onderzoeken gebied is rood omlijnd.

3.7 Plangebied 7 *Dalerend*

Het grootste gedeelte van plangebied 7 *Dalerend* ligt binnen een zone die op de IKAW is aangegeven met een lage trefkans voor archeologische waarden. De zuidoostelijke uitloper van het plangebied en een klein stuk ervan in de noordelijke hoek vallen in een zone met middelhoge trefkans. Uit de omgeving van het plangebied zijn twee waarnemingen bekend. Het gaat om vondsten van bewerkt vuursteen uit het mesolithicum. Op het AHN is te zien dat het plangebied het iets hoger gelegen deel van Dalerend omvat. Het is door middel van een booronderzoek te achterhalen of er zich onder het veen in het centrale deel van het plangebied nog een podzol heeft gevormd in het zand of dat het hier te nat voor is geweest. Als er zich geen podzoldodem heeft gevormd, is het hoogstwaarschijnlijk te nat geweest voor bewoning in de prehistorie. Wij adviseren dan ook om voor het gehele plangebied voorafgaand aan geplande bodemversturende werkzaamheden een inventariserend archeologisch veldonderzoek te laten uitvoeren.

Appendix I

Hoogeveen, 7 plangebieden Archeologische periodes

paleolithicum		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
bronstijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden

Appendix II

Hoogeveen, 7 plangebieden
Kaarten per plangebied met de bekende en verwachte archeologische waarden